

9. Na

METAPHYSICAE

Λ

SYNOPSIS:

ONTOLOGIAM

E T,

PNEUMATOLOGIAM,

COMPLECTENS

12 Dec
2

A. D. MDCCXLII

21

METAPHYSICAE

SYNOPSIS

ONTOLOGIAM

E. T.

PNEUMATOLOGIAM

COMPLECTENS

A. D. MDCCXIII.

METAPHYSICAE

SYNOPSIS:

ONTOLOGIAM,

E T,

PNEUMATOLOGIAM,

COMPLECTENS.

G L A S G O U Æ:

Ex officinâ ROBERTI FOULIS. venales prostant *Londini*
apud ANDREAM MILLER, ex adversum D. Clementis
Ædem, in vico vulgo dicto *the Strand*. *Oxonii* apud
Jacobum Fletcher, Bibliopolam. MDCCXLII.

METAPHYSICAE

SYNOPSIS

ONTOLOGIAM

COMPLECTENS

CLASSICUM

In officio Roberti Forsteri, viceris provinciae Londoniensis
et Academiae Britannicae, ex officio D. Christophori
Latham, in vico regioe Sancti Martini, Oculi quatuor
Jacobus Nicholus, Bibliopola, Londini.

METAPHYSICAE

SYNOPSIS.

PROLEGOMENA.

RECEPTA apud Antiquos erat PHILOSOPHIAE partitio, in NATURALEM; quae, *omnes* continebat *scientias speculativas*, de Rebus, five corporeis, five incorporeis: MORALEM; *Ethicam* continentem, & *Politicam*: & RATIONALEM; quae *Logicam* complectebatur, & *Rhetoricam*. Omnem, autem, de *communissimis rerum attributis*, de Deo & Anima, *Metaphysicam* cognitionem, a *Physicae* finibus ad *Metaphysicam*, *sica* *Quid* relegavit *Aristoteles*. Quem secuti Scholastici, *ME-* *fit.*
TAPHYSICAM appellarunt “scientiam de *Ente* “quod a materia est abstractum;” atque, in ea, omnem doctrinam de attributis communissimis, de generalioribus Entis divisionibus, de Deo & Mente humana, contineri voluerunt.

*Ontologia
& Pneu-
matologiã.*

Recentioribus quibusdam arrisit alia metho-
dus: ONTOLOGIAM, quam dicunt, *scientiam* sta-
tuunt *de ENTE*, & *communissimis rerum attributis*;
nimis quidem exilem. Deinde PNEUMATOLOGI-
AM tradunt; *Doctrinam*, nempe, *de Deo & Men-
te Humana*; & PHYSICAM, quae est *scientia de
Corpore*. Illarum brevem tradituri synopsis, ad-
minus generalia, a generalioribus, progredimur.

METAPHY-

METAPHYSICAE

P A R S P R I M A :

D E

E N T E,

E T

Communibus RERUM Attributis.

CAPUT I.

D E E N T E.

QUAMQUAM rem nullam attingere valeat
 mens nostra, nisi, *Ideae* cujusdam, aut pro-
 priae, aut analogicae, interventu ; cum non
 ipsae Res, sed *Ideae*, aut Perceptiones, proxime
 menti objiciantur : Idearum tamen plurimas, ad
 res externas, tanquam Imagines aut repraesentami-
 na, referre cogimur ab ipsa Natura. *Sensationis*
praeeteritae memoriam retinemus ; certi omnino, e-
 am antea extitisse, ejusque debilem quandam I-
 deam, nos, pro arbitrio nostro, revocare, quando
 non durat ipsa *sensatio*. Suppetit hinc certissimum
 indicium, Ideas quasdam esse Rerum aliarum re-
 praesentamina. Sui, insuper, retinet quisque con-

*Entia quae
 ratione in-
 notescunt.*

PARS I. *scientiam*; aut sensum istius modi, ut, eum haud dubitare sinat, an idem maneat hodie, qui heri fuerat, mutatis utcunque, aut aliquamdiu cessantibus, cogitationibus: neque dubie ad sese refert priores suas sensationes, iudicia, & affectus, quorum retinet memoriam. hinc etiam, Rei verae, ab Idea quavis diversae, suppeditatur conceptus. A natura item, simili impellimur ratione, species quasdam, visu aut tactu receptas, ad res plane externas, quarum sint imagines, referre. Quae omnia monstrant, *Res esse veras*, ab Ideis diversas, iisdem subjectas; quae, *Idearum Objecta* vulgo appellantur.

Quum autem, Idearum interventu Res innotescant, Ideisque, *voces* adjungant homines, quae earum vice in sermone fungantur; sedulo in omni Philosophia cavendum est, ne ea, quae Ideis aut vocibus tantum conveniunt, rebus etiam externis, aut Idearum objectis, tribuamus. Qua in re, Scholasticorum incuria miras plane dedit in Metaphysica turbas.

Ens, Essentia, & Existentia, sunt conjugata.

ENTIS Idea generalis & abstracta, est omnino simplicissima, omnem respuens definitionem: quae, cum in omni alia Idea involvatur, de aliarum omnium objectis univocè praedicari potest. ESSENTIA, & EXISTENTIA, sunt voces Enti conjugatae; idem, fere, in abstracto, significantes, quatenus ad objecta referuntur, quod, ipsum Entis nomen. Neque ulla concipi potest *Essentia*, in ipsis rebus, quae non *existat*; neque *Existentia* est quiddam, in ipsis rebus, *Essentiae* superadditum.

tum. Quum autem, Rerum Naturas aut Essentias, nobis nostrae repraesentent Ideae, complexae praesertim, quae, attributa notiora, *Qualitates sensibiles, Potentias & Relationes*, continent; complexas haece Ideas, *Essentias* appellamus; Rebusque ipsis, temere, quae solis Ideis conveniunt, adscribimus. Quumque, istius modi Ideas ipsa sibi saepe formet mens, nulla re externa excitante, ex simplicibus quas antea receperat Ideis, quamvis satis novit, nullum haece Ideis esse tunc temporis objectum uniforme; incaute imaginati sunt quidam, *Essentias quasdam, easque aeternas, fuisse, sine Existentiâ*; siquando autem subnascatur Res, istiusmodi Ideae similis, tunc censent, Existentiam, Essentiae supervenientem, *veram Rem* efficere, si-
ve *Ens reale*. Atque hinc, *Essentiam & Existentiam* dixerunt *Essendi Principia*, si-
ve *Entis constitutiva*. Quicquid vero *Essentiam* habet *veram*, eodem tempore habet *Existentiam*, eodem sensu quo habet *Essentiam*, aut, quo, est *Ens*, aut *Aliquid*.

Non tamen omnino eadem significant hae voces: *Essentia*, enim, *primaria rei attributa denotat*; qualia, in Ideis complexis contineri solent, etiam ubi nullum est objectum. *Existentiae notio semper est simplex*; quaeque necessario menti suggeritur, ab omni sensatione; atque ab illa sui existentis conscientia, quae omnem cogitationem comitatur. Eandem, etiam, suggerunt sensationes, quae, duce natura, externas res tanquam existentes depingunt; cum nemo sentiens dubitet, an ipse sentiat.

CAP. I.

Quanam
ratione di-
tinguuntur.

PARS I. tiat, aut existat; &, de rerum corporearum existentia, paucos dubitare finit ipsa naturae vis. Generales hae, abstractae essentiae, & existentiae, notiones, sunt simplices; essentiae singularis, aut minus generalis, saepe est complexa Idea; existentiae semper est simplicissima; solam includens, forte, confusam, ad partem temporis aliquam, rationem; a qua, omnis essentiae notio abstracta est.

Vocibus omnino abutuntur hi, qui sibi fingunt, Ideam aliquam esse Ente magis generalem; *Imaginabile* quod vocant: est verus conceptus, cui forte nullum est objectum. Quocumque autem sensu dixeris *imaginabile* aut *aliquid*, eodem sensu dicas *Ens verum*; sive de Ideis loquare, sive rebus subjectis. Neque *medium* est ullum inter *Ens* & *merum nihil*. Quae recensentur, sunt *Relationes*, *Possibilia*, *Impossibilia*, *Denominationes externae*, *Privationes* & *Negationes*, *Entia rationis*. *RELATIONES* sunt *conceptus quidam, ex duarum rerum simultanea contemplatione, orti*. Hisce conceptibus non est objectum, adaequato diversum ab ipsis rebus comparatis, earumque affectionibus, & actionibus; quae omnia perspecta, suggerunt, rationis aut habitudinis, quae inter res intercedit, notionem. Res comparatae dicuntur *TERMINI*, quorum alter est *SUBJECTUM* seu *RELATUM*, alter *CORRELATUM*. Comparandi causa, alterutrius actio forte aliqua, aut qualitas quaedam, aut affectio, cujus uterque participat, dicitur *FUNDAMENTUM*. In *Relationibus* cognoscendis, omnis fere versatur scientia nostra.

Sunt

DE ENTE.

7

Sunt verae Ideae, quorum objecta extra mentem CAP. I.
sunt, ex variis rebus verissimis complicata; non
vero, aliquid, a fundamento, & terminis, diver-
sum.

POSSIBILIA sunt termini, aut Ideae, complexae, Possibilia.
quarum partes inter se conveniunt. Ubi nullum
est objectum, dicuntur pure possibiles. Verae
sunt Ideae, quibus nullum est objectum.

IMPOSSIBILIA sunt termini complexi, quorum Impossi-
partes, seorsim, notant Ideas ita oppositas ut conjun-
gi nequeant. Verae sunt voces, veras Ideas sepa-
ratim significantes; &, nihil amplius. bilia.

DENOMINATIONES EXTERNAE sunt adjecti- Denmi-
vae voces, passive significantes, veram actionem nationes
aut qualitatem, in aliquo oblique & confuse con- externae,
notato, repraesentantes; in latino sermone, ta-
men, non conjunctae cum substantivo nomine ip-
sius agentis; aut illius, cui inest ea qualitas.

NEGATIONES & PRIVATIONES sunt voces, quae Negatio-
notant loquentis sententiam, aut apprehensionem, nes & Pri-
quod certa res non habeat qualitatem quandam vationes,
veram. Quae si huic rerum generi naturalis sit,
vox, eam abesse notans, dicitur PRIVATIO; sin se-
cus, NEGATIO. Neutrius ulla vera est actio, af-
fectio, aut praedicatum.

ENTIA RATIONIS sunt vel Ideae quibus Entia Ra-
nullum est objectum; quae, ENTIA RATIONIS tionis.
SUBJECTIVE, dicuntur: vel, termini complexi,
quorum partes sunt oppositae; quae sunt ENTIA
RATIONIS OBJECTIVE. Haec omnia sunt, vel,
verae

PARS I. verae Ideae, vel, verae saltem voces. Objecta sunt nulla ipsis propria.

*Radix
Possibilitatis.*

In celebri illa quaestione, an RADIX five causa POSSIBILITATIS, in rebus intrinsecus sita sit, an vero extrinsecus accedat; vel quaeritur, "Ubinam sit potentia, quae, cuius Ideae, objectum efficeret re valeat conforme?" Haec, certe, in solo Deo est reperienda: vel potius quaeritur, "Quonam criterio novimus, huic termino, objectum effici ci posse conforme; illi, non posse?" Hoc criterium in ipsis terminis petendum; quorum si partes inter se constant, sunt *Possibiles*; cum, apud Deum sit omnis potentia: sin secus, sunt *Impossibiles*; vel, proprie, termini nihil significant. Frustra vero rogares, num istiusmodi termino posset esse res subiecta; cum termini non significant, nisi Idearum interventu: huiusmodi autem termino nulla subest Idea complexa.

Quae autem fieri possint, vel non fieri, vix nostri est iudicii certo statuere; cum, pro ingenii nostri tenuitate, saepe nos lateat ea, inter terminos complexiores, repugnantia, quae haud illum lateret, qui pleniorum habeat rerum notitiam. Ubi vero satis apparet repugnantia, recte pronunciamus, terminum esse *impossibilem*.

CAPUT

CAPUT II.

DE

AXIOMATIS METAPHYSICIS.

AXIOMATA METAPHYSICA dicuntur Propositiones generalissimae, per se perspicuae, atque immutabiles. Non enim, omnis propositio per se perspicua, est Axioma, nisi sit immutabilis; neque omnis immutabilis est per se perspicua.

Haec Axiomata ideo dixerunt antiqui *innata*, quod, homini naturale sit ea intelligere; quum eam rationis habeat vim, quae, eum ad earum notitiam perducet. Innata, autem, recentiores quidam, ea tantum dicunt, quae, a primo ortu nota sunt & observata. Non, hoc sensu, sunt Axiomata haec *innata*, quum illorum termini generalissimi serius omnino in mentibus oriantur, post plures demum Idearum singularium comparationes, & a qualitatibus discriminantibus abstractiones. Neque, quia omnes hisce Axiomatis prompte assentiant, efficitur, ea, a primo ortu fuisse cognita, aut, menti, a primo, impressa. Assentiunt enim omnes propositioni cuivis, etiam singulari, de re quavis sensibili, quae objicitur; ubi manifesta est, inter Subiectum & Praedicatum, connexio, vel oppositio: Ideas autem singulares & sensibiles, esse innatas, nolunt hi authores.

*Axioma
quid.*

*Quo sensu
innata
sunt.*

PARS I.

Indubitabilia.

De his Axiomatis quemquam serio posse dubitare, non est credibile. Si quis de omnibus dubitaret, is, certe, semper haereret. Nec, *Ego cogito*, alii cuius eruiendae inserviret, apud eum, qui de Axiomatis dubitaret; non, ad hoc ipsum colligendum, quod, *Ipsa sit*.

Parum utilia.

Nec minus errant, qui, tanti haec faciunt Axiomata, ut necessaria censeant, aut utilissima, in rerum cognitione. Singulares, enim, & minus generales propositiones, priores innotescunt, etiam citra Axiomatum opem; licet, eorum subsidio, veritates, ante cognitae, aliis facilius exponantur.

Duo utiliora.

Inter Axiomata metaphysica, praecipue utilia sunt haec duo, omnino verissima, ubi de objectis loquimur, non de Ideis. *Omne Ens existit. & Soli Enti, vera qualitas, aut affectio, aut actio, est tribuenda.* Horum ope, tollitur confusio, Metaphysicae solennis; ubi, quae Ideis aut vocibus sunt propria, rebus extra mentem adscribuntur. Huic malo praecideretur saepe occasio, si quis, hoc sibi in Metaphysicis imperaret; ut, "nomini cuius adiectivo suum adjungeret substantivum," quamvis hoc non exigat latini sermonis ratio.

Ex his Axiomatis, hoc assequimur Corollarium; "Omnes propositiones abstractas, quum, de Rebus, non Ideis, agitur, esse hypotheticas;" ubi, intelligitur *existentia* objecti, tanquam conditio antecedens; sine qua, non sunt verae.

[II]
CAPUT III.

DE

PROPRIETATIBUS ENTIS.

ATRIBUTA ENTIS recensentur haec tria ;
UNITAS, VERITAS, BONITAS ; quibus
adjungunt quidam connexionem aliquam
cum *Spatio & Tempore* : sive *UBI, & QUANDO*.

UNITAS vel est *Specifica*, vel *Numerica*. Pri-
or dicenda potius est *similitudo* ; posterior, *Iden-*
titas. *Unitas Numerica*, fatis nota, definitionem
respuit. Neque alium praebet usum, scholastico-
rum de Unitate doctrina, quam, ut corrigat ipso-
rum de Naturis universalibus errores. eamque
dicunt proprietatem, “ qua, Ens est indivisum in
“ se, & divisum ab omni alio.” Nulla autem de
Identitate moveri potest quaestio, nisi, ubi duae
occurrunt *Ideae* aliqua ratione diversae ; ubi, fal-
tem, res quaedam, diversis observata erat tempori-
bus, aut in diversis locis. *Temporis* vero, & *Spa-*
tii, partes quaevis, sunt, ab omnibus aliis *Spatii*
& *Temporis* partibus, manifeste diversae ; utcunque
omnes sint simillimae.

De IDENTITATE oriuntur quaestiones ; ubi
agitur, vel de ipsa Mente, vel de Ideis, vel de
Rebus corporeis. Mentem suam, eandem mane-
re, sibi conscius est quisque, *perceptione* quadam
interna,

Unitas,
Identitas,
Diversitas ;

Mentium,
Idearum,

PARS I. *interna, certissima, aut inenarrabili* ; qua, novit, suam, esse, a mente quavis alia, omnino diversam, Alteram vero mentem, diversis temporibus observatam, colligimus esse eandem, argumentis tantum *probabilibus* ; ad certitudinem tamen, proxime, aliquando, accedentibus. Ubi, diversis temporibus, repetitur similis omnino Idea, Judicium, Sensatio, aut mentis Affectus ; Ex ipsis temporibus diversis, discrimina quaedam, hæc repetita capiunt ; ut vix eadem dici possint cum prioribus, quibus sunt simillima. vix, tamen, tanta est diversitas, quanta, inter corpora, eodem tempore, diversa occupantia loca ; aut, corporis ejusdem motus, diversis temporibus repetitos, & prorsus similes. Rerum corporearum, utcunque simillarum, vera apparebit diversitas, si, in eodem tempore, diversa loca possideant : sine quo criterio, non, argumentis certissimis, constabit, de corporum similitudinis diversitate. Quæ autem similia sint corpora, aut dissimilia, Idearum ope, quas excitant, dijudicandum erit.

Aut rerum corporearum.

Res corporea ideo sæpe dicitur *una eademque*, quod, omnes materiae partes easdem manere judicemus : quæ, *substantiae* UNITAS dicitur. Corpora autem organica & arte facta quaedam, ubi non curant homines *materiae* identitatem, eadem dicuntur manere, ubi similis prorsus durat Fabrica, iisdem usibus idonea ; licet indies mutetur materia, novis, in locum priorum, partibus succedentibus ; quod, omni corpori animato, iisque quæ gignuntur e terra, contingere, cernimus.

VERI-

VERITAS, apud *Logicos & Ethicos*, aliquid CAP. III.
 utile, & cognitione dignum, sonat: Apud *Meta-*
physicos, non aliud, quam, *quod, res quaevis talis* *Veritas metaphy-*
fit; qualem, Deus omniscius eam esse judicat; aut, fca.
quod, vere sit id ipsum quod est. VERITAS LO-
 GICA est *propositionis conformitas cum rebus ip-*
sis. ETHICA, *cum mentis sententiis.*

Hoc solum sensu, dici possunt omnia BONA, aut, *Bonitas*
 PERFECTA; quod, Deum, solertissime, omnia, in *sive Per-*
 optimum constituisse finem, credamus; cui, igitur, *fectio.*
 omnia, pro sua parte, inserviunt. PHYSICAM ha-
 bere BONITATEM dicuntur *ea, quae, naturam* *Perfectio*
quamvis percipientem beatam faciunt, & conser- *physica.*
vant; eique, sine detrimento, sunt grata. Res, item,
 viventes, &, sensu praeditae, *ratione sui* dicuntur
 Perfectae; cum, eas habent affectiones & vires,
 queis, se, ipsae, beatas facere possint, aut servare.
Aliorum vero habita ratione, censentur Res, vi-
 ta, sensu, & rationis viribus, praeditae, MORA- *Perfectio*
 LITER PERFECTAE; *quum, eas habent vires, &* *moralis.*
eam praecipue voluntatem constantem, aut Indo-
lem, quibus, & possint, & velint, aliorum faeli-
citati inservire. Omnes, enim, eas sibi appetunt
 vires; eam indolem, in alio, laudant; eam, sensu
 interno, experiretur quisque, sibi, sua facta, con-
 filia, & voluntatem, recolenti, fore laetissimam.

Quum, autem, plurima sint rerum viventium ge-
 nera, diversis praedita sensibus, ex rebus diver-
 sissimis voluptatem capere aptis, non eadem cen-
 sentur vires esse in omni Rerum genere Perfec-
 tiones; quae, uni generi, utiles sunt, & jucundae;

C

alteri

PARS I. alteri inutiles forent, & pestiferae: Quaeque, Rei uni, summam, quam capere possit, beatitudinem efficerent; eas, alterum genus admittere non potest; aut, si admitteret, vilissimam ei voluptatem ministrarent. hinc, orta est Perfectionum divisio insignis; quod, *quaedam, naturam quamcunque, eis gaudentem, beatam efficerent, nullamque imperfectionem includerent; aliae, vero, naturis tantum humilioribus prodesse possint; imperfectionem involventes, eique medelam afferentes aut levamen.* Hae dicuntur PERFECTIOES RESPECTIVAE, aut, *secundum Quid*; illae, vero, dicuntur PURAE, & ABSOLUTAE.

Ubi, &
Quando,
an de omnibus prae-
dicari possint?

SPATIUM, & TEMPUS, Res verae omnino esse videntur; si nostris Ideis sit fides. vera videntur habere attributa: utrique, sua propria est extensio, sive quantitas, in infinitum porrecta: utrique, suae sunt partes immutabiles; quae, licet, Res, a se diversas, sibi co-existere sinant, & se penetrare, nullis, tamen, ejusdem secum naturae, partibus, sunt penetrabiles. Mutua, inter *Spatium* omne, & *Tempus*, intercedit relatio, aut connexio: quum, *Tempus* quodvis idem sit in omni *Spatio*; &, *Spatium* quodvis, idem manere, in omni *Tempore*, videatur: cum *utriusque* parte aliqua, connectuntur Res, fere, omnes: eorum ope, cernitur Rerum simillarum diversitas verissima; cum, partes *utrumque* habeat omnino diversas: sine *utroque*, concipi nequit *motus*, ejusve *velocitas*: *Duratio*, autem, brevior, aut diuturnior, praecipuum dat, voluptati omni, aut dolori, ad vitam, vel beatam,

tam, vel miseram, momentum: sine *utroque*, concipi nequit mundus corporeus; aut, ulla corporis affectio. sine *Tempore*, existere nequeunt mentis humanae affectiones, aut actiones, ullae; quae, tamen, nulla ratione, cum *Spatio* videntur connexae. *Neutrius* pars aliqua, sine reliquis, existere potest; vel interire, reliquis manentibus. An, autem, sint Res, per se, a Deo effectae; qua, mundum corporeum, & res successivas, efficere possit; an, Dei infiniti, Modi infiniti; haud facile est certo aliquid statuere. Prior, tamen, sententia, utcunque ita obscura ut mentis aciem fugiat, vero similior videtur; quia, *utrumque* ex partibus constat vere diversis. In *Tempore*, durare videtur omnis res nobis nota, omnisque rei affectio: *Temporis* perceptio quaedam, omnem comitatur perceptionem, aut affectionem, cujus ipsa mens est conscia. In *Spatio*, existere videntur sola corpora, eorumque affectiones; non, vero, affectiones illae, quae spiritibus videntur propriae: unde, &, facilius animo concipimus, nullum fuisse, aliquando, *Spatium* extensum, antequam Deus mundum effecerat corporeum; *Durationem*, vero, vel initium habuisse, vel finem habituram, vix, ac ne vix, quidem, fingere possumus. Quam, autem, connexionem, cum alterutra, habeat, Natura Divina, plane nescimus.

ENTIS DIVISIONES
PRAECIPUAЕ.

Entis Dependētia, aut Independentia; haec, perfectio summa.

ENTIS prima divisio est, in DEPENDENS, five factum; & INDEPENDENS, quod a nullo factum aut creatum erat. *Independentia* perfectio- nem arguere videtur; *absoluta*, absolutam; *respec- tiva*, respectivam. Immo, omnimoda Independētia, perfectionum Infinitudinem ostendere vi- detur: cum, concipi nequeat; Rem, omnino pri- mam; cujus natura, a nullo priore, pro ejus arbi- trario, limitata aut circumscripta fuerat; vel, unum quemvis, prae alio, finitum perfectionum modum possidere; vel, ad unius generis perfectiones re- stringi, ne, alias, etiam, possideat. SUMMAM, ergo, PERFECTIONEM habet, quod omnino PRIMUM est, unde & alia omnia orta.

Criterium Dependē- tiae.

Concludunt, igitur, Metaphysici; *eam omnem NATURAM esse DEPENDENTEM, cui, necessarius est omnino modus aliquis, ex certo modorum gene- re; si modo, sit, omnium modorum istius generis, pa- riter capax.* si, enim, fingeretur esse Independentē; unum aliquem, ex hypothēsi, modum habuerat, ante ullam causae cujuscunque actionem aut e- lectionem: hic, igitur, unicus modus, cum re istius natura aut essentia, prae reliquis ejus gene- ris

ris modis, magis erat connexus: aliorum, igitur, CAP. IV.
ejusdem generis, modorum, non pariter capax esset;
nec, eos quosvis pariter admitteret. Corpus, autem,
omne, aliquem locum, aliquam figuram, atque
statum vel movendi vel quiescendi, necessario ha-
bet; neque, absque aliqua harum affectionum, esse
potest. Ad omnia, tamen, loca, est indifferens;
omnes figuras, & motum omnem vel quietem, pa-
riter recipit. Res, igitur, est dependens.

ALTERA ENTIS Divisio est, in CAUSAM, &
CAUSATUM. Idea potentiae, vis, efficaciae, actio-
nis, causalitatis, est simplex; quae oritur, cum,
cernimus, ex rerum quarundam vicinia, earumve
motu, aut, in alias res impulsu, novas, in nobis,
sensationes, &, in rebus istis aliis, motus novos,
aut, formae mutationes, continuo sequi. Immo,
nos, nostri propositi conscii, experimur; conatu
nostro, Ideas, in mente, varie mutari; &, in corpo-
ris nostri membris, motus excitari. In hisce, au-
tem, eventibus, non solum cernimus, mutationem
expetitam sequi; verum, ipsam percipimus animae
nostrae aliqualem energiam, five efficaciam. Cog-
nitis, deinde, corporum affectionibus iis quae sen-
sus feriunt, duritiae, nempe, inertiae vi, gravi-
tate, mobilitate, & figura; ex ipsa harum qua-
litatum vi & natura, colligere possumus, quasnam
mutationes, in aliis rebus, aut, in se, corpora,
quibus insitae sunt hae qualitates, motu suo aut
conflictu efficere possint.

*Causa,
Causatum.*

Quae

PARS I.

*Causae
Materiales
& Forma-
les, impro-
priae.*

*Finales,
etiam.*

Quae dicuntur CAUSAE MATERIALES, FORMALES, & FINALES, hoc nomine per metaphoram gaudent; sola EFFICIENS proprie dicitur CAUSA. *Materia* nihil agit; licet, ex ea, aut, in ea, *Causa vera* aliquid efficiat: *Forma* non efficit; verum, effecta est.

FINIS est *res quaedam grata, aut expetita; cujus consequendae spe, incitatur Agens ad agendum; voluptas, forte; aut, ea, quae Voluptatem praebent. Voluptas non, per se, quicquam agit; ejus, tamen, spes hominem movet, ut velit ea agere, quae, voluptati consequendae videntur idonea.*

Qui, igitur, propter *Finem* agit; prius, illi notus erat *Finis*, & desideratus: infita illi erat *glau-ritia*, sive, suae felicitatis appetitio; aut, benigna, quaedam animi, erga alios, affectio. Immo, qui, *Finem sui causa* expetit, illi, res expetita, sensu quodam, omne ratiocinium praecedente, grata erat constituta; non, enim, de *Finibus ultimis*, aut, tantum, de subsidiis, aut, *Mediis* quae dicuntur, locus est ratiociniis: si quis, autem, *alterius gratia* rem expetat, in eo, etiam, necessario praecesserat affectus aliquis, erga illum, cujus gratia rem cupit. FINIS ULTIMUS est *quicquid propter se est expetendum*: Unde, cuivis homini, sunt plures *Fines ultimi*; inter quos, quidem, fieri potest contentio, aut comparatio; ut sciri possit, quanam majus habeat, ad vitam beatam, momentum. In ea contentione, exiguus est ratiociniis locus: cum, quaestio, sensu, potius, vel externo,

vel interno, determinetur; qui docet, quænam maximam præbent voluptatem, sive, intensissimam: vel, rerum usu; qui monstrat, quænam sint voluptates stabiles, magis, & diuturnae.

DE CAUSIS EFFICIENTIBUS hæc traduntur Axiomata, vera omnino, aut, vero simillima.

De efficientibus

1. Omnis Causa est Res vera sive existens.
2. Omnis Causa suo Effectu prior est: si, non Tempore; saltem, Natura: id est; ut illa existat, non exigitur rei effectus existentia; hæc, autem, existere nequit, si non existat Causa. Res, enim, vi effectrici prædita, non ab effectu suo pendet; licet, Causæ denominationem, ab effectu sortiatur.
3. Nulla res sui est Causa.
4. Neque plures res sibi mutuo sunt Causæ: sive, in Causis, non est circulus.
5. Quamprimum agit Causa; sine ullo temporis intervallo, verus ejus effectus existit; licet, non totum illud eventuum systema, quod, longa, forte, actionum serie, efficere statuerat.
6. Nulla est, in re facta, vera perfectio, quam, non possidebat ipsa Causa; si, non simili modo; præstantiore, tamen, quadam ratione, aut aequipollente. Hæc, assensum nostrum rapere videntur; per se; sine ullo ratioeio.

Ex his, colligunt Metaphysici. 1. Rei factæ, aut creatæ, durationem continuam, æque ac primam existentiam, causæ effectricis virtuti acceptam esse referendam: sive, exigatur continua causæ actio; sive, tanta, rei creatæ tributa sit, a primo, naturæ stabilitas, aut perfectio; quæ, pro tempore statuto, durare possit. 2. Nullus effectus, saltem

De effectibus.

PARS I. *saltem nullus qui ab humana vi pendet, diutius manet, quam, donec causa operatur.* Non mirum hoc videbitur ei, qui hominum efficaciam perspexerit; quae omnis, in solas cogitationum & affectuum suorum modificationes, & motus in corpore suo inchoandos aut dirigendos, impenditur. qui, autem, in corpore, motus excitatur; saepe, sine ulla vi nostra, continuatur: quaeque, membrorum nostrorum ope, contiguus imprimitur corporibus, vis, nobis invitis, sine nostra efficacia, durare videtur.

*Nulla
Causarum
series infinita.*

Causarum efficientium seriem non posse esse infinitam, sine Causa prima & independente, quae ostendunt argumenta sunt vero simillima: quod, scilicet, quisque, in ea serie, terminus, sit dependens, & effectus; tota, ergo, series effecta est; cum, tamen, nihil sit, extra seriem, a qua, tota series pendeat aut efficiatur: quodque, de quaque seriei parte verum sit, eam, a causae alicujus efficacia, ad existendum, potius, quam, non existendum, fuisse determinatam; de tota, igitur, serie, hoc verum erit; eam, ad existendum, ab alterius efficacia fuisse determinatam. His, addi potest; quemque, in ea serie, terminum, dempto ultimo, esse & Causam & Causatum; & pro quoque termino, esse Effectum unum, & rem Effectam; addito, autem, termino ultimo, res effectas fore plures quam fuerant actiones efficientes: quod est absurdum. Quum, tamen, argumenta, horum quibusdam paria & simillima; illud, nempe, de toto infinito verum esse, colligentia, quod de quaque parte est verum; ad evertendum Spa-

tii & Temporis infinitudinem, adduci possint; hisce
olis niti argumentis, in quaestione illa gravissima,
an sit Deus, neque tutum videtur, neque neces-
sarium; quum, tantae potentiae & solertiae, per
universum hunc mundum, tot reperiantur vesti-
gia, quae ducant ad Naturam quandam longe
praestantissimam, mundi sapientissimum & poten-
tissimum conditorem. Hanc, autem, naturam prae-
stantissimam, a priore causa fuisse ortam, nulla
potest esse suspicio; multo minus, istiusmodi Re-
rum fuisse seriem infinitam; cum, quaeque, in ea
serie, causa, hujus mundi conditori, virtute, sal-
tem, par fuisse, censenda esset. qui, igitur, mun-
dum factum fuisse credens, ad istiusmodi causa-
rum seriem, ne unicum Deum aeternum agnos-
cat, confugerit; quum, Res, tanta virtute pollen-
tes, etiam manentibus eorum operibus, olim in-
teriisse, haud credibile sit; nae, ille, sibi, Deos
innumeros, in Dei unius locum, subrogabit.

CAUSARUM, etiam, celebris est divisio, in RA-
TIONALES, NECESSARIAS, & CONTINGENTES.
Contingentia, vero, & *Casus*, & *Fortuna*, non ve-
ram ullam Naturam efficacem denotant: adhi-
bentur, enim, haec nomina, cum, effectus, ita,
vel a Causis naturalibus, oriuntur, ut, eos prae-
videre nequeamus; vel, a Causis liberis; ubi, nul-
lum nobis apparet incitamentum, quod, causam,
ad alterutram partem, certo permoveret; neque
indicium quodvis, unde, spectator electionem
praefagire possit. *Contingentia*, igitur, omnia, vel
a Causis necessariis, vel liberis, efficiuntur. Cau-

*Causae
rationales,
necessa-
riae, &
contingen-
tes.*

PARS I.

fae, porro, necessariae, quae, sine consilio, aut voluntate, agere videntur; Instrumenta, potius, sunt reputanda; quae funguntur, potius, quam, faciunt; cumque, agere, aut impellere, videntur, ipsae etiam aguntur, & impelluntur. Res, igitur, consulto agentes, solae, veram habere, in se, vim, videntur; aut, aliquid vere efficere.

*Libertas
quid?*

De *Causarum consulto operantium* LIBERTATE, ardua est quaestio: an, scilicet, his competat *Vis quaedam, sui determinatrix; qua, ad hoc, vel contrarium, volendum, se pariter movere possint*: quae, CONTRARIETATIS LIBERTAS dicitur: ut, si quis dicat; se posse, vel, quod sibi jucundum videtur, vel, quod sibi videtur molestum & nociturum, appetere, aut prosequi. vel, *ea saltem vis, qua, ad agendum aut non agendum, volendum vel non volendum, semet determinet*; quae, CONTRADICTIONIS est LIBERTAS. Stoicis placuit; *Desideria nostra, & Aversationes*, excitari, ab iis *Boni* aut *Mali* speciebus, quae menti occurrunt; una cum ipsius mentis *indole & affectibus*; idque, secundum stabilem quandam naturae nostrae legem: Ipsam, deinde, mentis Indolem, a naturae prima constitutione, institutione, deinde, & moribus, determinari. *Judicia*, denique, & *opiniones*, secundum oblata, in rebus ipsis, *boni*, aut *mali*, indicia, pro varia, quae, tunc temporis, menti inest, *sagacitate, cautione, aut diligentia*, semper formari: *volitiones*, etiam, & *actiones*, ex animi affectibus, *puris*, aut *perturbatis*, semper profluere. Haec, autem, *omnia, actionum Antecedentia necessaria*, ab ipso Deo

Deo constituta fuisse & praevisa. CAUSAS, igitur, eas dicunt LIBERAS; quae, agere possunt quod volunt, & abstinere ab iis quae nolunt; utcunque, demum, ad volendum, aut nolendum, motae erant. vim, enim, illam, sui determinatricem; quam fingunt quidam, non ab agentis indole, aut boni vel mali specie, aut agentis iudicio, determinari; absurdam statuunt & inutilem: cui, nullus, recte, relinquitur locus; nisi, ubi, invitamenta occurrunt, in utramque partem, paria; quod rarissime evenit. Quo, etiam, in casu, nullam, virtutis, aut vitij, speciem haberet, in utramvis partem determinatio. Atque, si quis, hac vi utens, contra ea, quae sibi videntur praepollentia invitamenta, egerit; actio esset stolidi, si non improba. De hac tota quaestione, optime quisque iudicabit, qui semet excusserit, ut percipiat; an non, in omni agendi proposito, speciem quandam, boni obtinendi, aut, mali repellendi, respiciat; a qua, ad volendum mens movebatur: in rebus, item, prorsus paribus; an non, ideo, unam, prae aliis, eligat, quod, haec primo occurrerat; aut, quia, fictam quandam & imaginariam boni speciem, huic parti, quam amplectitur, adjunxerit.

Superiori affinis est alia ENTIS divisio, in NECESSARIUM; & CONTINGENS, sive potius, VOLUNTARIUM. NECESSARIUM est, quod non a voluntate pendet; estque terminus, voluntario, aut, precario, oppositus. PERCEPTIO dicitur NECESSARIA, quae, nobis, vel invitis, obvenit; VOLUNTARIA, contra; quam, mutare, praepedire,

Ens necessarium
& contingens.

aut

PARS I. *aut sistere, possumus.* JUDICIUM est NECESSA-
 RIUM; cum, ea est *objecti natura*, quae, a nulla
 causa, ita mutari possit, ut, *judicium non sit verum*:
 aut; cum, ea cernitur *terminorum connexio*, aut op-
 positio, in *propositione declarata*, quae, *compertum*
faciat, propositionem semper fore veram. Haec
 propositionum abstractarum necessitas, in omni lo-
 co & tempore eadem manet: atque, argumen-
 ta, quibus ostenditur, per metaphoram dicuntur
 Causae; Causae, scilicet, *cognoscendi.* ESSENDI
 NECESSITAS, unde, Entia dicuntur Necessaria,
 notat *Existentiam non a voluntate pendente*:
 Quae si non ab humana voluntate pendeant,
Hominum ratione dicuntur haec Entia Necessaria.
 si, a nulla, omnino, voluntate, pendeat *Existencia*,
 dicitur NECESSITAS ABSOLUTA: quum, scilicet,
 Res illa intelligatur, ab aeterno, per se, fuisse; at-
 que adeo sit stabilis & perfecta, ut, neque, sua sponte,
 intereat, neque, ulla aliena vi, perire possit. Ea-
 dem, etiam, dicitur Necessitas *intrinsecus*; distincta
 ab ea necessitate, *extrinsecus* proveniente, & ex
 hypothesi; quum, res, ideo, tantum, sunt necessa-
 riae, quod, pendeant ab immutabili Dei volun-
 tate; vel, sequantur, necessario, ex aliis rebus pri-
 us positis. Ex rei, autem, cujusvis, Necessitate ab-
 soluta, colligi tantum potest, eam esse aeternam per
 se: vix, tamen, inde erui posse videntur alia ejus
 attributa, aut perfectiones; nisi, Necessitatem Ju-
 dicii confunderet quis, cum Necessitate ipsius Rei.
 Neque, ullum Rei attributum, ipsum subjectum
 antecedere,

antecedere, aut ei esse rationem essendi, dicendum est. CAP. IV.

Alia est ENTIS Divisio; in, FINITUM, & INFINITUM. *Finitum, & Infinitum.* *Finita* apparent omnia, fere, quae sensu percipiuntur. *Infinitudinis* notionem acquirimus; non solum, ex eo, quod, in certis Rebus, mens semper progredi possit; & videat, in addendis novis partibus, in Idea nostra augenda, aut amplificanda, mentis progressum impediri non posse; quae, *Infinitudo*, quibusdam, *potentialis*, dicitur: verum, praecipue; quod, in spatio contemplando, cernat mens, nullibi fines concipi posse, ultra quos, non porrigatur; quodque, certissimum sit, aliquid semper fuisse, sine initio; & praetentam durationem fuisse infinitam. Hanc infinitudinis notionem, ad alias, longe, res, transferimus; ad potentiam, nempe, sapientiam, & bonitatem; cum, tanta haec esse volumus, quanta omnino esse possint.

De INFINITIS, plurima acriter agitantur. *De INFINITIS,* Haec videntur verosimilia: PLURES, *eiusdem* *speciei, Res, infinitas undequaque, vix concipi quaeestiones posse. INFINITUM, infinito, qua ratione est infinitum, majus esse non posse. INFINITA, prout infinita sunt, multiplicari non posse: nec, ad partes finitas, ullam habere posse rationem finitam; quamvis, res, una ratione, infinitae, alia, finitae, multiplicari & dividi possint; si, modo, ullae sint Res istiusmodi.* In hisce quaeestionibus, quae, mentis nostrae vires omnino superant, si quis immorari velit; eum, tantum, fructum ca-

E

piet,

PARS I. piet, quo, suae tenuitatis magis erit conscius;
 ~~~~~ &, omnis ingenii arrogantia retundetur.

Entia di-
 viduntur
 in Substan-
 tias, &
 Acciden-
 tia.

ENTIA, denique, dividuntur, in SUBSTAN-
 TIAS; & MODOS, five, ACCIDENTIA. neque,
 sine causa. *Substantiae* prima notio, eaque,
 fere, simplex, cuique subnascitur; ex eo, quod,
sui manentis quisque conscius sit; mutatis, sub-
 inde, cogitationibus, sensationibus, & affecti-
 bus, quibuscunque; neque, se, alium, quam pri-
 us fuerat, suspicari possit; licet, mutantur hae
 mentis affectiones. visu, item, & tactu, perci-
 pimus, corpora, manente eorum quantitate, five
 extensione, mole, gravitate, soliditate, novos
 induere colores, novas figuras; &, motum, quiete,
 mutare. Unde, *Rem, per se manentem, licet mu-*
tentur affectiones, SUBSTANTIAM dicimus: *Af-*
fectiones, autem, mutabiles, ACCIDENTIA.

Qui mo-
 di verif-
 sumi.

MODI PRAECIPUI, substantiis suis vere ali-
 quid adjicientes, videntur MOTUS, & FIGURAE,
in rebus corporeis; &, OPERATIONES, aut PAS-
 SIONES, PERCIPIENDI, INTELLIGENDI & VO-
 LENDI, *in mentibus nostris.*

Substantiae
corporeae,
 & cogitan-
 tes.

SUBSTANTIAE sunt, vel EXTENSAE; vel, CO-
 GITANTES: in illis, versatur *Physica;* in hisce,
 PNEUMATOLOGIA.

METAPHYSICAE

P A R S S E C U N D A.

D E

M E N T E H U M A N A.

CAPUT I.

AN SPIRITUS SIT RES INCORPOREA.

DE SPIRITIBUS *scientia*, recentioribus di- *Pneumato-*
citur PNEUMATICA; quae, pars erat *logiae de-*
Metaphysicae, apud antiquos, vel, *Physicae*. *finitio.*

Quia, vero, haud certam, solis rationis nostrae viribus, aliorum spirituum, praeter mentes humanas, & Deum Optimum Maximum, habeamus notitiam; de his solis, erit, in *Philosophia*, agendum. Quumque, a rebus magis cognitis, ad obscuriora eruenda, non ipsarum rerum spectata dignitate, nobis sit progrediendum; a *Mentis humanae* cognitione, recte incipit *Pneumatica*.

SPIRITUS, ANIMA, MENS, notant eam na- *Spiritus est*
turam, qualiscunque sit, quae cogitat; aut, cogitare substantia
possit; quaeque, suarum actionum est conscia. ta- *cogitans;*
lem esse Rem aliquam, nemo dubitat. Celebris, *aut, quae*
tamen, est quaestio; an, res cogitans sit ab omni *cogitare*
corporeo diversa: an, contra, possit ipsa materia, *potest.*

PARS II. *res, nempe, extensa, solida, mobilis, ex partibus
diversis conflata, intelligere, velle, atque, ea
omnia in se continere, quae, nos, spirituum affec-
tiones communiter appellamus.*

*An sit sub-
stantia ab
omni cor-
pore di-
versa.*

In posteriorem hanc sententiam, iverunt non pauci, ex veteribus, philosophi, haud mali: reputantes; subtilia quaedam corpora, Aera, scilicet, Ignem, aut Aethera, esse eam ipsam Rem quae cogitat: utcunque, crassiora omnia corpora, nullam rationis vim, aut sensum, habere possint.

*Quaedam
huic quae-
stioni prae-
mittenda,
de imper-
fecta no-
stra rerum
notitia.*

In ardua hac quaestione, profuerit meminisse: obtusam esse mentis nostrae aciem; quae, non, intimas rerum naturas, cernere possit; atque, ideo, de iis, ex affectionibus, sensu aut usu cognitis, verosimiles, tantum, ducimus conjecturas: quodque, ad gravissima quaedam, in Philosophia, dogmata amplectenda; non, argumentis, aut ratiociniis, ex rerum perspecta natura petitis, sed, potius, sensu quodam interno, usu, atque, naturae impulsu quodam aut instinctu, ducamur. Qui, horum memor, ad propositam quaestionem dijudicandam accesserit; idoneas reperiet causas, cur credat, REM COGITANTEM *esse ab omni corpore diversam.*

*Magna
utriusque
rei affec-
tionum dis-
paritas.*

Primo, enim, perspiciet: cogitationes qualescunque esse iis affectionibus omnino dispares, quas, rebus corporeis inesse, convenit inter omnes; ita, ut, neque ex his, neque ex ulla harum combinatione, oriri possint. Ex plurium corpusculorum motu, aut, conflictu; non quicquam, praeter motum in diversas plagas; aut, corporum
detrimenta,

detrimenta, & divisiones; oriri posse videntur: CAP. I.
 ex corpusculorum figuris quibuscunque; nihil,
 praeter figuram aliquam, in ipsis, aut, in aggregata
 quadam ex ipsis mole, vere potest subnasci; ni-
 hil, quod, cum sensu, intellectu, voluntate, quic-
 quam habeat commune.

Quid? quod, omne corpus, si, ulli hominum ra-
 tiocinio fidendum est, sit, rerum, vere diversarum,
 quae, in diversis sunt locis, utcunque forte vici-
 nis, aggregatum; quod, vi quadam idonea, fa-
 cile possit dissipari. neque, ea unica, quae, in una
 corporis parte inest, affectio, possit, etiam, inesse
 alteri parti; utcunque, ea similem habeat affectio-
 nem: unius partis figura, aut, motus, alterius par-
 tis non est figura, aut, motus; licet, haec altera ha-
 beat affectiones illis omnino similes. Quascun-
 que, vero, habet mens affectiones, quarum est
 conscia, quas habet innumeras; sensationes, sci-
 licet, Ideas, judicia, ratiocinia, volitiones, ap-
 petitiones, consilia; has omnes, etiam, percipit
 esse unius ejusdemque rei affectiones; quam, se
 appellat; easque, inextensas, & indivisibiles: ne-
 que dubitare possit; an, non, una sit, eademque
 res, quae, diversis temporibus, plurima sentiat,
 percipiat, judicet, desideret: quod, systemati cor-
 poreo contingere nequiret; cujus partium quae-
 que suas, sibi, habeat figuras, situs, & motus, a
 reliquarum partium qualitatibus vere diversa.

*Affectio-
 nes quaedam
 contrariae
 ostendunt
 ipsas Res
 esse diver-
 sas.*

Ipsa

PARS II.

*Idem &
cujusque
Sensus in-
ternus
monstra-
bit.*

*Triplex
affectio-
num per-
ceptorum
discrimen.*

Ipſa, porro, mens, duce natura, ſui videtur habere conſcientiam; ab omni extenſo, immo, ab ipſo corpore, quod, ſuum appellat, diſtincti. Hoc, enim, corpus, ejusque partes, utcunque ſecum ſint connexa, ſibi, tamen, eſſe ſubjecta, ſuo regenda imperio, ſibi utilia aut moleſta, percipere videtur: ſequē, igitur, ab iſto corpore percipit diverſum.

Quod argumentum, platonium, aut ſocraticum, quo, melius intelligatur; triplex non mittendum eſt, perceptionum, ſive, Idearum, diſcrimen: quod, quaedam, ipſa natura magiſtra, ad res, referantur, plane externas; ad nos, non, alia ratione, pertinentes, quam, quod, percipiantur; quarum mutationes, nos non afficiunt: alterum, autem, eſt perceptionum genus; earum, ſcilicet, quae, nos propius attingunt; voluptatis, nos, aut, doloris, ſenſu, perfundentes; quae, tamen, ipſius naturae monitu, ad partes ſyſtematis iſtius corporei, quod, noſtrum appellamus corpus, ſemper referuntur: quia, cum iſtis locis, quae, corporis partes occupant, ſunt connexae; atque, ex partium earum motu quodam, aut affectione, ſive mutatione, proxime oriri videntur. Haec, autem, duo Idearum genera, cum corporeis affectionibus, motu, nempe, & extenſione, & ſpatio, quadam ratione immiſcentur; neque, ad veram hominis dignitatem, & praeſtantiam, aut, turpiſſitudinem, & humilitatem; quarum cauſa, quis, ſe, aut alium, magni faceret, aut parvi; quidquam conferunt.

Tertium

Tertium est, denique, genus perceptionum, ab omni corporea affectione alienarum; quae, ipsas hominis affectiones, aut, mentis humanae, repraesentant; nullas, spatii, extensionis, aut motus, Ideas includentes; veras, autem, depingentes sui cuiusque Affectiones; ex quibus, conficitur omnis sua dignitas, honestas, &, praestantia; aut, contra, turpitudine, pravitas, humilitas. Istiusmodi, sunt, notiones intelligendi, cognitionis, certitudinis, scientiae, ratiocinii, amoris, benevolentiae, fidei, virtutis; aut, eorum, quae sunt his contraria: quae, non, cum corporea affectione qualicunque, quicquam habent commune.

Quum, igitur, omne corpus sit, ex partibus, constatum, vere, diversis; quumque, omnis corporea affectio sit, etiam, divisibilis; ita, ut, singulis corporis partibus, pars, etiam, affectionis inhaereat; illae, vero, quae, mentis ipsius affectiones, duce natura, reputantur, sint indivisae, & simplices; quae, per varias corporis partes, dispertiri nequeant; neque, per Spatii partes, a corpore occupatas, diffundi; merito, colligimus, REM COGITANTEM esse substantiam simplicem, ab omni materia diversam.

Res cogitans est unum quoddam, & simplex: corpus est plurium rerum aggregatum.

Est, etiam, conscia sibi mens humana, esse se, vera vi agendi, praeditam. Non, enim, iudicat, solum, &, appetit; quae sunt verae actiones: verum, &, pro arbitrio, attentionem suam, huc, aut, illuc, convertit; ab his, se avocat; ad illa, intendit; Ideas receptas revolvit, aut, negligit; auget, aut, imminuit; resolvit complexas; aut, componit plures:

Res cogitans est actiosa; corpus, iners.

PARS II. plures: ne, de corpore movendo, dicamus. Corpus, vero, omne, siquid sapiant Physici, est iners; statum suum, aut, motum, retinens semper; nisi, vis accedat externa.

*Nulla est
spiritus ge-
neratio,
aut corrup-
tio.*

Haec eadem monstrabunt; spiritum, neque generari, more corporum; neque, interire. Corpora, enim, generantur; cum, partium, quae prius extiterant, debita fit conformatio, &, conjunctio; moriuntur, vero; cum, tollitur haec conjunctio, &, conformatio. Ex hac animae simplicitate, eruitur illa, quae dicitur, **PHYSICA** ipsius **IMMORTALITAS**: quum, corporis dissolutionem, neququam, necessario, sequatur, Rei plane diversae, interitus. An, autem, manebunt Mentēs humanae, & vivent, post corporis interitum; altioris est indaginis: de quo, postea, quaedam erunt dicenda.

CAPUT

CAPUT II.

D E

ANIMAE VIRIBUS;

ET PRIMUM, DE

OPERATIONIBUS INTELLECTUS.

QUUM, nondum sit exploratum; an, ulla menti infit vis, quae efficiat, ut, crescat aut vigeat Corpus; atque, ex ingestis nutriatur alimentis; ἀνέστιν illam, & θρεπτικήν, animae vim, apud antiquos decantatam, non attingemus. Quae aliae sunt Mentis potentiae, non incommode eas reduxeris ad duas; INTELLIGENDI, scilicet, & VOLENDI, Facultates.

*Duplex
Animarum
vis; In-
telligendi,
scil. &
volendi.*

Ad *Intellectum*, referuntur *Sensus*; illae, scilicet, Animae potentiae, aut, illa constitutio; unde ex, certis occasionebus, continuo certas recipiat Ideas; easque, non, pro suo arbitrio, mutabiles; sed, quas voluit animae Parens & Fabricator.

De Idearum causa, &, origine, in diversas abierunt sententias viri docti: quorum nullus quicquam aliud affirmare potest, praeter hoc unicum; quod, in mente, secundum certas leges, usu & attentione cognitae, ex certis occasionebus, naturaliter subnascantur Ideae; neque, ad causam aliam ullam a vi Divina, certo referri possint. cui, etiam,

*Sensatio-
nes, ea-
rumque
Causae.*

F acceptum

PARS II.

acceptum est referendum, quod, sensationes quaedam externae, aliquae item Ideae, sint rebus externis similes.

Sensatio alia directa, & antecedens; alia, reflexa, & subsequens.

SENSATIO alia est PRIMARIA, & DIRECTA; ubi, species quaedam menti primo repraesentatur: alia, REFLEXA, & SUBSEQUENS; ubi, nova quaedam species, Menti, in res prius perceptas conversae, occurrit. De directa, primo agendum est.

Sensatio externa.

Quae, ex motu quodam, in corpore nostro, excitato, aut, eidem impresso, oriuntur, in mente, SENSATIONES, dicuntur EXTERNAE. quae, ad quinque classes, vulgo reducuntur: si, autem, pro perceptionum diversitate, institueretur sensuum divisio; plures, quam quinque, recenserentur.

Qualitates Sensibiles; Secundariae, vel Primariae.

QUALITATUM SENSIBILIVM haud leve est discrimen; ex eo ortum; quod, quaedam, unico, tantum, sensu, attingantur; aliae, vero, pluribus. Prioris generis sunt, colores, soni, sapor, odores, calor & frigus. posterioris generis sunt, duratio, numerus, extensio, figura, motus & quies; quae, pluribus, percipi possunt, sensibus: immo, horum quaedam, interno, etiam, sensu, percipiuntur. Prioris generis qualitates, proprie dicebantur SENSIBILES; Posterioris; potius, QUALITATES SENSATIONEM COMITANTES.

Sunt vel gratae, vel molestae, vel mediae.

Idearum sensibilibum, quaedam sunt gratae quaedam, molestae; aliae, mediae, sive, indifferentes. quarundam specierum, remissiores sunt gratae; intensiores, molestae. Hae, vero, sensationes, neque, objecta externa, neque, ipso in corpore nostro,

nostro, motus excitatos, depingunt, aut repraesentant: sine, tamen, colorum sensatione, aut qualitate aliqua tactili; nos, prorsus, laterent omnia corpora, eorumque situs, figurae, motus, & magnitudines. sunt, autem, reliquae, sensationes proprie dictae, signa quaedam, aut notae, earum rerum, aut motuum, quae, corpus nostrum laedere possunt, aut juvare: quae laedunt, ut declinemus, molesta sensatione monemur; gratâ, vero, excitamur, ad ea prosequenda, quae juvare possint:

Haud, equidem, sine mente, reor, sine numine

Divum.

Idearum, sensationes comitantium, quaedam, omnem, omnino, mentis perceptionem, comitantur; aut, comitari possunt. quales sunt, *Durationis*, & *Numeri*, notiones; quaevis, enim, mentis perceptio, & actio quaevis, cujus ipsa mens est conscia, *Durationis* partem secum trahit; quam, mens, etiam, percipit. brevissima perceptio, temporis partem brevissimam, quae percipi possit, secum trahit: Harum plures, sibi succedentes, menti, etiam, spatium quoddam Temporis longius, suggerunt. *Numerari*, autem, possunt, non solum res sensu externo perceptae; verum, & quae, sensu interno, aut Reflectione, quam dicunt, percipiuntur.

Duobus sensibus, visu, nempe, & tactu, percipitur extensio, figura, motus & quies. Has, corporum *affectiones primarias* non male vocant quidam scriptores: quum, sensibiles qualitates, dicant,

Idae Sensationem omnem Comitantes, Duratio & Numerus.

Aliae, Visu, & Tactu, sensibiles.

PARS II.

dicant, *affectiones*, aut *qualitates*, tantum, *secundarias*; quibus, nihil est, in rebus externis, simile; licet, habeant hae res, ex stabili naturae lege, vim quandam, eas, in nobis, ideas, excitandi; quam, a qualitatibus suis primariis, fortuntur.

Utcunque, haec prima qualitatum primariorum perceptio, mentis actio quaedam, vel passio, dicatur; non alia, similitudinis, aut, conformitatis, inter Ideas, & res ipsas, causa assignare posse videtur, quam, ipse Deus; qui, certa naturae lege, hoc efficit, ut, rerum notiones, quae, objectis praesentibus, excitantur, sint ipsis conformes; aut, saltem, eorum habitudines, si non veras quantitates, depingant.

Sensus interni, aut Conscientia.

Altera percipiendi vis est *SENSUS* quidam *INTERNUS*, aut *CONSCIENTIA*; *cujus ope, nota sunt ea omnia, quae, in mente, geruntur.* Novit quisque sensationes suas, judicia, ratiocinia, volitiones, desideria, & consilia: neque, haec, mentem, cui insunt, latere possunt. Hac animi vi, se novit quisque; & *su* habet perceptionem: atque, in se, & actiones suas, animum convertere potest: unde, & spirituum aequae plena potest esse notitia, ac, corporum: intima latet natura; notae sunt utriusque affectiones.

Horum

Horum cogitandi modorum Ideas, omnino habere nos, generales, &, a qualitatibus, singulas cogitationes discriminantibus, abstractas, negari nequit. ubicunque, enim, similitudo, inter res diversas, cernitur; aut, plures ad unam referuntur classem; aut, communi insigniuntur vocabulo, aut, symbolo quovis denotantur; una complexae Ideae pars, ceteris omiſſis, attingitur.

Reſtat, ut, deinceps, de SENSATIONE SUBSEQUENTE & REFLEXA, agamus; aut, de iis rerum speciebus, aut ſensationibus, quae, menti, in res prius perceptas converſae, occurrunt. quas, ideo ſensationes appellamus, quod, certa naturae lege, non pro noſtro arbitrio, oriantur hae Ideae, aut perceptiones. Harum plura ſunt, omnino, genera, breviter attingenda.

In rebus, quae, ſenſu externo attinguntur, eique, mediae viderentur; quaedam ſunt, ſenſui cuiſdam reflexo, grata, vel ingrata: ubi, mens, non, ſolum, ad ſensationes ſuas externas, verum, etiam, ad ideas comitantes, convertitur; &, ſpecie quadam, a gratis ſensationibus externis diverſa, commovetur. Imprimis, rei, fere, cuiuſvis Novitas menti eſt grata; pro naturali quadam, ad res cognoscendas, impetu; aut, ſcientiae cupiditate. Grata, item, eſt, rei cuiuſvis perceptae Amplitudo; grata eſt plurium rerum Uniformitas; quaedam; ubi, etiam, cernitur Diverſitas, &, Varietas. Sonorum quorundam, gratiſſimae ſunt compositiones, &, concentus: ubi, non, ſolum, ipſi ſpectantur ſoni, gravioreſ, &, acutiores; ve-

PARS II.

*Cogitandi
Modorum
ſunt Ideae
Abſtractae, ut &
aliae plu-
res.*

*ſensatio-
nes re-
flexae, aut
ſubſequen-
tes:*

*His gra-
ta eſt
Novitas,
Amplitu-
do; &
inter plu-
ra, varia,
&, diver-
ſa, Uni-
formitas:
Et ſono-
rum Con-
centus qui-
dam;*

PARS II. rum, eorundem tempora ; atque, alia quaedam ad-
 juncta, quae, musicis sunt notissima. Grata est, fe-

Et, omnis Imitatio ; κατ' ἑξοχὴν, dicebantur, pingendi, fingendi, &, coelandi ; five, in motu, & oratione rythmica.

Et, rerum Laetissimus, etiam, sensus comitatur rerum cogni-
Cognitio ; tionem, &, scientiam. nec, sine jucunditate, ob-

Et, omnis artificiosa sunt, in certos usus, fabricata ; etiam, eis, qui,
solertia. nullam, sibi, ex his rebus, utilitatem sperant.

Sensus qui Hisce sensibus reflexis annumerandus est ille,
communis ; qui communis dicitur : qui, ex alterius rebus
&, Affect- prosperis, gaudium ; ex adversis, tristitiam, col-
tuum con- ligit ; ubi, non intervenerat similtas, odium, in-
tagio. imicitia ; aut, propter turpitudinem aliquam, de-
testatio. Mirâ, etiam, naturae nostrae fabricâ,
plerique, aliorum hominum, affectus, &, passiones,
contagio quodam, similes, etiam, in nobis, ex-
citare solent affectus.

Sensus De- Horum, autem, omnium sensuum reflexorum,
cori & Ho- maxime insignis est ille, DECORI, &, HONESTI ;
nesti. qui, quasi, pro tribunali, sedens ; iudicium, in
omnia, quae agunt homines, exercet ; in om-
nes, animi, aut, corporis, voluptates ; in senten-
tias, actiones, vota, consilia, affectus : decer-
nens ; quid, pulchrum ; quid, deceat ; quid, ho-
nestum ; quis, in quoque, sit modus. Huic sen-
sui, omnes, fere, quae, cum belluis, nobis com-
munes sunt, voluptates, viles videntur, &, eru-
bescendae : quae, vero, agendi consilia, inge-
nium produnt sublimius ; quae, animae vires, &
rationis,

rationis, sapiunt; quae, benignam produnt Indolem; praecipue, vero, quae, stabilem, ostendunt, &, constantem voluntatem benefaciendi; &, bene, de aliis, promerendi; omnium movent animos, ipsa eorum honestate; eique, cui insunt, laetissima sunt, &, gloriosa, cum, eorum revocat memoriam.

Innatam esse hanc, menti, vim; neque, propter *Haec vis*
ullam suam utilitatem, aut voluptatem, suas, a *innata,*
liorumve, actiones comprobari; ex eo constat; *gratuita,*
quod, quisque, ideo, honestiora sua, erga alios, *& proxima.*
censeat officia; quo, majori cum periculo suo,
aut damno, fuerant conjuncta; quoque, minus,
ad honorem, aut, nominis sui celebritatem, fuerant destinata: quodque, aliorum actiones honestas, de quibus, legimus, aut, audivimus, in seculis, licet, prioribus, pariter, ac praesentes, laudemus: immo, virtutem, fidem, patriae suae caritatem, nobis damnosam, vel, in hoste, comprobemus. In his, autem, officiis, ubi, quis, erga alios, aliquid, amice, fideliter, fortiter, gesserat, comprobandis; nos, neque, honorem, voluptatem, utilitatem, aut, praemia, obventura, sperare possumus. Quid? quod, illi ipsi; qui, vix, praemia, post mortem, sperabant; dulce, tamen, aliquando, & decorum, reputabant, pro patria mori; eorumque mortem, censent & hostes, laudandam.

Huic affinis est suavissimus ille sensus *Laudis*
&, *HONORIS*: cum, perspicit quis, consilia sua, &, *Vituperii*
actiones, aliorum sententiis comprobari. cui *sensus in-*
natus.

PARS II.

traria est molestissima VITUPERII SENSATIO: si
cujus actiones, & consilia, aliorum suffragiis dam-
nentur. Hisce, in utramque partem, commo-
ventur, etiam, illi, qui, nullam aliam, ex alio-
rum comprobatione, sperant utilitatem; neque,
ab aliorum censura, incommodum. Immo, de
fama superflite, solliciti sunt homines jamjam mo-
rituri; non, minus, quam, qui, vitam sperant
diuturnam.

*Sensus Ri-
diculi.*

Quum, autem, sensum horum ope, eorum,
quae nobis occurrunt, quaedam, venusta, decora,
gloriosa, veneranda appareant; alia, vilia videan-
tur, &, despicienda; sensum alium reflexum cernere
licet, eorum, quae, RIDICULA sunt; aut, risum
movere idonea: quum, scilicet, eadem res, contra-
rias, simul, excitat sensationes. Ubi, de, homi-
num, agitur, consiliis, &, actionibus; quia, in
ipso hominis nomine, inest dignitas quaedam; ex,
prudentiali, &, solertiae cujusdam, opinione; ri-
sum movent peccata, turpia; non, tamen, cum
gravi dolore, aut interitu, conjuncta. Quae,
cum dolore, & interitu, sunt conjuncta, magis
commiserationem excitant. Aliarum rerum, illae,
risum movent; quae, simul, speciem quandam
praeclaram exhibent, una cum specie opposita,
vili, scilicet, & humili, & despicienda. Neque,
exiguum praebet hic sensus usum; sive, ad ser-
monis voluptatem augendam; sive, ad mores ho-
minum emendandos.

*Memoria;
& ratioci-
nandi vis.*

Ex hisce percipiendi viribus, acquirit sibi mens
omnem, in qua versatur judicandi & ratiocinandi
Facultas,

Facultas, Idearum suppellectilem; quae, MEMO- CAP. II.
RIAE ope, conservatur. Ea, enim, menti inest
vis; ut, sensationis cujusvis praeteritae, debilio-
rem, non paulo, imaginem, aut, notionem, revo-
care possit; quod, &, de omni mentis actione, ju-
dicio, voluntate, & motu, verum est.

Non, autem, silentio praetereunda est altera a-
nimi dispositio; haud, exigui, in vita, momen-
ti; ad eas, quae, simul animum commoverant, I-
deas, ita, in posterum, conjungendas; ut, quic-
quid, unam harum, postea, suggesserit, alias, eti-
am, conjunctas, secum trahat. Huic dispositioni,
facilis sermonis usus, immo, omnis, fere, rerum
praeteritarum memoria, accepta sunt referenda.

*Idearum
conjunctio-
nes Natu-
rales.*

SENSUUM ope, &, RATIOCINII, variae bonorum
& malorum species menti suppeditantur. Quae,
sensui cuiusvis, per se, sunt grata, BONA dicuntur;
quae molestum excitant sensum, sunt MALA;
quaeque, in suo genere, ultima sunt, &, prop-
ter se, expetenda, aut, fugienda. Quae, autem,
interveniant Ratiocinia; non, praecipue, in ipsis
bonis, aut, malis, ultimis, versantur: sed, in ME-
DIIS; quae sunt subsidia, ad ultima bona adi-
piscenda, aut, mala depellenda. In finibus, au-
tem, ultimis, comparandis; cum, boni cujusvis, ad
vitam beatam, momentum pendeat, simul, ab ip-
sius gratiae sensationis dignitate, sive, jucunditatis
intensione, & duratione; locus erit facili cuidam
ratiocinio; aut, potius, recordationi; cum, contem-
duntur, inter se, diversarum sensationum dignitates,
aut, intensiones. De duratione, autem, bonorum,
rerum

*Bonum
omne, sen-
su quodam,
dignoscitur
a malo:
utilia, ra-
tione, eti-
am, cer-
nuntur.*

PARS II. rerum usu & experientia, judicandi facultatem comparamus. Et, similia, fere, de, malis dijudicandis, sunt tenenda.

Voluptates, aliae cessantium sunt passiones; aliae, actiones comitantur.

Laetiores sunt quae actiones comitantur.

Habitus, Qualitas potentiam innatam perficiens.

Sensationum gratarum, & molestiarum, aliae, Passionem, aliae, Actionem, hominis, comitantur; ipsa, licet, sensatio, utrobique, passio dici possit. Ideas jam receptas, Mens, sua actione, plurimis rationibus, mutare potest; quas, explicant Logici. quamvis, vero, Beatitudo omnis in aliqua sensatione sit sita; recte, tamen, dicitur; Beatitudinem omnis naturae, quae, ad agendum est nata, in actione consistere; quum, longe praestantiores sint illae voluptates, longe digniores, & magis stabiles, quae, certas comitantur hominum actiones; quam, quae, ex ulla Passione, aut, impressione, saltem, corporea, oriri possint. Sensationes, enim, aliae, alias, in immensum, superant. neque, omnes Naturae, quae vere sunt beatae, pariter etiam sunt beatae. Quae, enim, paucis, iisque, leviores admittentibus voluptates, sensibus, sunt praeditae; beatitudinem, quantum capere possunt, maximam, ex iis haurient rebus, quae, naturam praestantiozem, nobiliori sensu a natura subornatam, neutiquam explebunt, ad vitam beatam.

Alia, denique, est, & in animo, & in corpore, mira dispositio; quod, ex crebra actione, oriatur, in posterum, agendi facilitas; quae, *Habitus* dicitur: unde, mirum in modum, vires insitae promoveri possunt. In sensationibus saepius reiteratis, sensum imminuitur voluptas, aut, dolor: augetur, tamen, rerum jucundarum, si quando desint, molestum

lestum desiderium ; ex eo, quod, crebrior fuerat, CAP. II.
 antea, earum usus.

Quum, mens, inter se comparat Ideas, sensu *Idae re-*
 quovis, interno, vel, externo, receptas ; subnasci- *lative;*
 tur Idea nova ; quae dicitur RELATIVA ; ratio- *ubi, in plu-*
 nem, aut, habitudinem, inter res comparatas, re- *ribus re-*
 praesentans ; ubi, non sunt, omnino, disparatae. *bis, est ali-*
 si quidem, in rebus comparatis, nihil sit utrique *qua com-*
 commune ; aut, nullius qualitatis, aut, affectio- *munis af-*
 nis, communis, participant ; nulla intercedet ra- *fectio*
 tio, aut, relatio. quantitatum omnium habitudi-
 nes, tum fiunt distinctae, & clarae, cum, ad nu-
 merorum Rationes reduci possunt. Spirituum Re-
 lationes, in eorum affectibus, &, actionibus, prae-
 cipue, fundantur.

JUDICIUM, quae, secunda Intellectus operatio *Judicia ,*
 dicitur ; vix, ab omni perceptione, distingui po- *alia Ab-*
 test. ABSOLUTUM, enim, JUDICIUM dici potest, *stracta ;*
rei, in certo tempore existentis, perceptio complexa : *alia Abso-*
 quae, vel, sensuum ope, proxime excitatur : vel, *luta.*
 interveniente ratiocinio ; cum, cernitur, Rei, de
 qua, est Judicium, connexio, cum rebus, quas,
 sensus monstrat existentes. JUDICIA, autem, AB-
 STRACTA sunt, *relationum, quae, inter res obser-*
vatas, intercedunt, perceptiones. aut ; si quis putet,
 judicia, potius, esse mentis actiones diversas ; ex
 his, vero, perceptionibus, ortas ; judicandi actus,
 simplici quadam Ideâ, repraesentatur, quae definiri
 aequit.

Neque

PARS II.

*Quo mo-
do penes
nos sunt
nostra
Judicia.*

Neque, multum, in altera quaestione, moramur: an, scilicet, Judicium sit, potius, mentis passio, quam, actio. Hoc convenit, fere, inter omnes; nos, non, ideo, judicare, rem, hoc, aut, illo modo, se habere, quia volumus ita judicare. Non, alia, igitur, ratione, nostra sunt penes nos Judicia; aut, voluntatis imperium sequuntur; quam, quod, penes nos sit, animi aciem, in hanc, aut, illam partem, convertere; atque, utramvis, sedulo, examinare. Cum, serio, argumentis certis animum advertit vir sanus; eaque intelligit; assensum cohibere nequit: aut, si, argumenta, tantum, sunt probabilia, quae intelligit; eam partem, quam, confirmant esse probabilem, aut, vero similem, etiam invitatus percipiet. quum tamen, restet haec praesumptio, aut, suspicio, contra rationes plerasque, quae, tantum, sunt probabiles; quod, aliae, in contrariam partem, existere possint, vero similiores: penes nos est, plenum mentis assensum, huic parti, utcumque vero simili, denegare: atque, ab agendo abstinere; donec, illae, etiam, quae, in contrariam partem, invitant rationes, examinentur. Verisimilitudinis, autem, gradus sunt innumeri; quidam, ad plenam certitudinem, proxime accedentes, qui videntur fidem facere, omnino, firmam, &, plenam.

CAPUT

CAPUT III.

D E

V O L U N T A T E.

QUAMPRIMUM menti objicitur, Boni, aut Mali sui, species; exierit se altera animae *Voluntas,* Facultas, ab omni sensu diversa; quae, communi *quid sit.* nomine, VOLUNTAS dicitur; omnes sensationes gratas appetens; atque, omnes actiones, eventus, aut, res externas, quae, hisce excitandis videntur inservire; atque, omnia contraria fugiens, &, depellens.

Quemadmodum, autem, inter operationes Intellectus, recensentur, non solum, *sensationes corporeae*; nobis, cum brutis animalibus, communes; *di vis duplex.* verum, etiam, percipiendi vires nobiliores, hominibus propriae; quae, bonorum praestantiorum notitiam continent: sic, APPETITUS homini est duplex: altero, cum brutis animalibus, communi; *Appetitus Sensitivus.* qui, SENSITIVUS dicitur; caeco quodam impetu, fertur in voluptatem; atque, perturbato, admodum, animi motu, impellitur, ad bona quaedam sensibilia adipiscenda, &, mala declinanda: altero, tranquillo, &, rationem, in consilium, advocante; constanter prosequitur ea, quae, pensitatis omnibus adjunctis, praestantiora judicantur; &, nobi-

H

liori

PARS II.

liori sensu attinguntur: qui, RATIONALIS dicitur; aut, *κατ' ἐξ ἧς*, VOLUNTAS. hic, vero, appetitus, primo est explicandus; qui, cum omni natura, ratione praedita, nobis est communis.

*Appetitus
Rationalis.*

Ex, boni, aut, mali, specie objecta; &, cum omnibus adjunctis, pensitata; sponte sua, existit haec appetitio, aut, averfatio; sine praevio voluntatis decreto, aut, imperio. appetitionem, &, averfationem, proxime, excipit, plerumque, deliberatio quaedam; de omnibus, rei expetitae consequendae, aut, rei, quam averfamur, depellendae, subsidiis. Post explorata haec subsidia, &, rationes; sequitur *propositum*, aut, *consilium*, ea agendi, quae, ad finem consequendum, videntur aptissima. Primam appetitionem, aut, averfationem, appellant scholastici VELLEIETATEM SIMPLICEM: agendi, autem, propositum; postquam, omnia, quae, actionem antecedunt, committantur, aut, infecutura videntur, sunt, pro Agentis solertia, & diligentia, pensitata; dicunt VOLITIONEM EFFICACEM.

Qua ratione res mixtae appetuntur.

Quemadmodum, autem, bonum quodvis, per se spectatum, naturaliter expetimus; &, malum quodvis fugimus; sic, ubi, bona sunt cum malis commista, inclinatur voluntas, ad ea, quae, plura videntur, &, praepollentiora; unde, &, quaedam est deliberatio, de finibus ipsis; aut, rebus, quae, bona, aut mala, videntur: quae, FINES dicuntur OBJECTIVI: licet, de FINE ultimo, quam vocant, FORMALI, sive, de ipsa felicitate, &, miseriae depulsione, nulla sit deliberatio.

Omnis,

Omnis, autem, sive, de ultimo fine, sive, de mediis, deliberatio, ad sensum quendam proximum grati CAP. III.
et molesti, tandem referenda est.

Quum, vero, mentis sententia, post deliberationem finitam, non a voluntate pendeat; aut, necessario sequatur ea veri indicia, quae menti proponuntur; neque, velleietatem simplicem, sive primam appellationem aut aversionem, excitet praeivium quodvis voluntatis imperium; in his, nulla est LIBERTAS; sive, ea notet potentiam, agendi quae volumus; et, ommittendi quae nolumus: sive, mentis vim quandam, indifferentem, et, sui determinatricem; quia, hoc, vel, illud, pariter velle possit. LIBERTAS, igitur, si sit facultas, quae, positis omnibus ad agendum requisitis, agere possit, vel non; hoc agere, vel, contrarium; locum, tantum, habebit, in ipso agendi proposito; aut, volitione efficaci; prout, eam, praeivio voluntatis decreto, excitare possumus, aut, cohibere; quae, quidem, potentia, inutilis videretur, & morosa. Si cui, igitur, absurdum videretur; mentem nostram, istiusmodi vi, quae, iudicia nostra neutiquam certo sequatur, esse praeditam; illi, ita definienda erit mentis Libertas, ut, tantum, sonet potentiam agendi quae volumus; et, abstinendi, ubi nolumus: utcumque, demum, mens, ad volendum, aut, nolendum, fuerat determinata.

*In quo fit
 ta sit Li-
 bertas.*

Veruntamen, si, modo, idonea hominibus proponantur bonorum praestantiorum indicia, &, criteria; quicumque, ea, quae, appetitum stimu-

*Quale sit
 hominis im-
 perium in
 appetitum
 mulare rationalem.*

PARS II.

mulare solent, sedulo examinaverit; atque, animi nervos huic rei intenderit; illius, omnes appetitiones, & desideria, erunt, pro ipsorum bonorum ratione, acriora, aut, remissiora. poterit, igitur, quisque, qui, hoc, serio egerit: appetitiones suas, quae, praestantiora omnia insequuntur bona, &, graviora omnia mala depellunt, ita validas efficere; ut, debiliores rerum viliorum cupiditates, &, leviorum malorum fugam, facile possit, ubi opus est, reprimere; atque, omnia vivendi consilia ita instituere; ut, bona omnia nobiliora consequatur; neglectis humilioribus quibuscunque, quae, cum iis, consistere nequeant.

*Gaudia,
& Moerores.*

Praeter appetitionem, &, fugam, quae, ab omni sensatione sunt diversae; &, proxime, &, per se, ad agendum incitant; Voluntati adscribunt, vulgo, GAUDIUM; &, MOEROREM: quae, potius, sunt *sensationes reflexae*, &, *secundariae*; diversae, quidem, ab iis, quas, res praesentes proxime, excitant, sensationes; quas, vel, antecedere, possunt, vel, sequi. Oritur, enim, gaudium, ex rei expetitae fruitione sperata; aut, mali nunc prementis sperata depulsione; moeror, vero, ex mali futuri metu; aut, expectata boni jactura.

*Appetitus
sensitivus,
& Passiones.*

Ab appetitione, autem, aut fuga, tranquilla, quae, circa bonum, aut malum, nostrum, vel, alienum, occupantur; atque, species boni & mali, ab intellectu praemonstratas, sequuntur; diversi, longe, sunt motus animi perturbati, qui, *Voluntatis* PASSIONES, &, in appetitu sensitivo contineri,

titu sensitivō contineri. ubi, caeco quodam, ast, CAP. III.
 naturali, impetu, ad, quaedam, agenda, impelli-
 mur, aut, cupienda; etiam, ubi, ratio, non, ulla,
 boni, aut, mali, species, monstraverat; neque, ea,
 ad felicitatem nostram, aut, eorum, qui nobis
 sunt cari, necessaria esse, aut, utilia, docuerat.
 Has passiones voluntatis, comitatur confusa quae-
 dam, &, valida, animi commotio; rationis usum
 impediens. hae, saepe, animum agitant; ubi,
 nullo movetur affectu puro; aut, agendi consilio
 tranquillo: saepe, affectus puri, sine motibus
 hisce perturbatis, reperiuntur: saepe, simul, ani-
 mum, in contrarias partes, diffrahunt; aliudque,
 cupido, mens, aliud, suadet: nunc, passiones
 hasce reprimunt tranquilla agendi consilia: nunc,
 ab iisdem, vincuntur: qui, status est eorum, qui,
 nondum, *continentiam* sunt consecuti; aut, im-
 perium, in animi partes humiliores.

Non, autem, omnes hi motus perturbati, cor- *Non omnes*
 poream, tantum, voluptatem, aut, dolorem, spec- *Bonum*
 tant. similes, omnino, sunt perturbationes, &, *spectant*
 caeci animi impetus, apud incautos, &, incontin- *sensile.*
 tes, erga bona, &, mala, prorsus diversa. Ad
 appetitum, vero, sensitivum referunt, ideo, quod,
 molestum, admodum, aut, turbidum, secum fe-
 rant, sensum; sanguinem, &, totum, saepe, cor-
 pus, agitantem. In hac classe, recensentur, non,
 solum, illae appetitiones; quae, partum, aut,
 procreandi voluptatem, insectantur; verum, &,
ambitio, iracundia, commiseratio, invidia, stop-
γᾶ, gratia, ὄδ, odium.

I

Neque

PARS II.

Animi motus, vel, suam spectant utilitatem, vel, alienam;

Neque negligendum est insigne illud discrimen inter motus voluntatis nostrae; sive, tranquillos, sive, perturbatos; quod, in quibusdam, nostram, tantum, ultimo, insequamur voluptatem; aut, utilitatem; aut, nobis mala depellamus: in aliis, vero, aliorum spectemus felicitatem, efficiendam, aut, conservandam; aut, ut, ab iis, mala depellamus. Ubi, enim, nulla commovemur invidia, aut, ira; aut, nulla, inter alienam felicitatem, & nostram, cernitur oppositio; naturae cuivis sentienti beatitudinem appeteremus: laeta, illi, omnia, &, felicia, comprecaremur; atque, ab eo, dolores omnes, &, molestias, amovere studeremus.

Sive perturbati, sive, tranquilli.

Tranquillo philautias affectui respondet haec universalis benevolentia; quae, sine discrimine, omnium felicitatem spectat, &, appetit. Tranquillis, item, affectibus plurimis, patriae, amicorum, cognatorum, &, virorum quorumvis bonorum, prosperitatem appetimus: quemadmodum, &, nobis ipsis, tranquillo voluntatis motu, varia, quae ratio monstrat, bona insequimur.

Ab utrisque, vero, diversos, habemus voluntatis motus perturbatos; sive, PASSIONES; quorum, quaedam, nostram insequuntur voluptatem aliquam, aut, utilitatem; quaedam, alienam. Beneficia accepta, naturaliter, excipit grati animi sensus; atque, animi vehementior motus benignus, erga benefactorem: officia, quae spectamus, erga quosvis, honesta, &, praeclara, &, virtutes quaevis insignes, animos nostros incendunt, plane,

& commovent, affectu, saepe, perturbato; & acri studio, viros, hisce virtutibus ornatos, ad altiores dignitates provehendi. Tenerrima est, in sobolem, *στορν*, molestis sensationibus comitata: caeco quodam naturae impetu, ad procreandum feruntur omnia animalia: Ira, autem, brevis ille furor, atque, indignatio, naturaliter excipit injurias; sive, nobis, sive, aliis, immerentibus, illatas.

Hos, autem, animi nostri affectus benignos, sive, tranquillos, sive, perturbatos; neque, praevio voluntatis imperio, excitari; neque, nostram aliquam utilitatem, aut, voluptatem, ultimo, spectare; inveniet quisquis in animum suum descenderit; &, agendi consilia sua, &, affectus, exploraverit: praecipue, qui, clarorum virorum proposita, &, facta, perspexerit: morientium sanctissima officia: &, mortes, pro amicis, pro patria, voluntarias. Immo, leviorum hominum interitus observemus; commendationes liberorum, &, amicorum; memoriam, &, caritatem, amicitiae; summorum officiorum, in extremo spiritu, conservationem! indicant haec, innatam esse homini probitatem, &, bonitatem gratuitam non in vitam voluptatibus; nec, praemiorum mercedibus, evocatam.

Quasdam animi passiones, naturaliter, praecedit molesta sensatio; alias, autem, comitatur; aut, insequitur. praecedit eas, quas, proprius, appetitui sensitivo adscribunt scholastici; quae, corporis nutrimentum respiciunt; &, generis con-

Est quaedam Bonitas vere gratuita.

Molestae sensationes, vel, antecedunt motus voluntatis; vel subsequuntur.

PARS II.

servationem. Ceteras passiones, molestae quaedam comitantur aut sequuntur sensationes; cum, non adsunt ea, quibus, expleri possint. Harum sensationum plura sunt genera; a se, invicem, non, parum, diversa.

*Imperium
animi in
motus per-
turbatos;*

Quum, vero, praecipuam suam vim sortiantur humiliores omnes cupiditates, ex incauta quadam Idearum complicatione; unde, in certis rebus, sine ulla naturali causa, miras imaginamur virtutes; aut, ingens aliquod, ad vitam beatam, momentum; ex eo, quod; apud incautos, quibuscum versamur, ambitiosos, luxuriosos, & flagitiosos; qui, pravis habitibus, atque, longo usu, naturalem rerum sensum depravaverint, aut, fere, exuerint; haec maximi aestimentur: ut, debitum consequamur, in haece cupiditates, imperium; & veram assequamur animi libertatem; plurimum profuerit, temere complicatas haece notiones, evolvere, & divellere; & res omnes, quae appetitum stimulare solent, sedulo perspicere, furtivis haece coloribus nudatas; ut, quid veri boni, quid mali, in quaque, reperiatur, cognitum habeamus, & exploratum: ne, ultra rationes veri boni, aut mali, assurgat appetitio, aut, fuga.

*Passiones
non inuti-
les.*

Quandoquidem, vero, non, ea erat, apud homines, rationis vis, aut, solertia; quae, perspicere possit corporum suorum fabricam; & cernere ea, quae laederent, aut, juvarent; aut, ipsis, idonea quae essent nutrimenta: sensatione, igitur, molesta, indigentiae, aut, inediae, fuimus monendi:

nendi : &, res utiles, a noxiis, sensu, non, ratione, CAP. III.
secernendae ; &, saepe, caeco naturae impetu, ad
res, nobis, aut, generi humano, salutare, fui-
mus stimulandi. Hisce, autem, solis, ne, bellua-
rum more, inhiaremus, stimulis, istiusmodi, va-
lidis, instigati ; aliis, etiam, appetitionibus pluri-
mis, earum rerum, quas, ratio monstraverat fore
utiles, similes molestiarum sensationum stimuli ad-
junguntur : quibus, contra humiliorum volupta-
tum illecebras, magis confirmaretur animus.

CAPUT

CAPUT IV.

DE

ANIMI IMPERIO.

IN

CORPUS SUUM;

EJUSQUE,

CUM CORPORE, CONJUNCTIONE;

ET,

STATU SEPARATO.

Animi Imperium in Corpus;

RESTAT animae ea vis; continua, nota, experientia; quâ, corporis sui membra movere valet. An, vero, ea mentis, aut, voluntatis, sit efficacia; ut, proxime, &, per se, nulla naturae superioris interveniente vi, corporis partes movere possit; vix, satis, est exploratum. Actionem aliquam animi, sive, energiam, sentimus, in primis, præcipue, tentaminibus; ubi, corporis membra

membra, artificiose, &, varie, saepius movere volumus. An, vero, haec animae actio, per se, motus hosce excitet, dubitandi ansam praebent ea quae docent Anatomici. Notum, enim, est, motum membri exterioris, a, nervorum, quodam, &, muscutorum, motu, cujus, nos, minime conscii sumus, quemque, nunquam, nos appetimus, aut, existere volumus, proxime pendere. Quemadmodum, vicissim, sensationes in mente excitatae, nervorum motum quendam, ad cerebrum pertinentem, proxime sequuntur: quem, tamen, motum haud percipit mens; cui, semper, fere, videtur sensatio, in parte quadam, a cerebro remota, existere. Haec, igitur omnia, vi cuidam divinae ascribunt viri docti quidam, &, pii.

De conjunctione ea animi, &, corporis, non, aliud quicquam novimus, praeter eas vires, aut, virium umbras, continuas, quibus, se, mutuo, afficere videntur, ita, ut, mentis decretum sequantur, confestim, motus quidam, in corpore: &, vicissim, motus, in corpore excitatos, sequantur, in mente, sensationes. Non paucae, tamen, sunt corporis partes, quas, mens, sua volitione, movere nequit; aut, quarum motus non sistere possit, aut, mutare. neque, hi, in corpore, motus continui; ex quibus, pendet, praecipuè, vita; sensum, in mente, excitant: qui, quidem, haud utilis foret; verum, potius, molestus.

*Ejusque
cum corpore Unio.*

De

PARS II.

*Animi,
post mor-
tem, du-
ratio, a
Dei volun-
tate pen-
det :*

*Eam ex-
igit Sanc-
titas &
Iustitia
Dei.*

*Non, ali-
ter, viro
bono pro-
banda.*

De duratione Animæ a corpore sejunctæ, hæc, tantum, sunt explorata: nos, nullam existentiae nostræ, aut, eventuum quarumcunque, antequam nati fuimus, habere conscientiam, aut, memoriam; spem, vero, probabilem, animam, post corporis dissolutionem, fore duraturam: non, solum, ex eo; quod, nullam substantiam intereuntem videamus; aut, ullam interire, validis ostendere possumus argumentis: neque, ex corporis interitu, diversam, plane, rem, etiam, interituram fore, colligere licet: verum, etiam, quod, apud omnes gentes, in omnibus seculis, invaluerat hæc immortalitatis spes, atque, votum: Idque exigere videatur universi mundi administratio, sub Deo justo, &, benigno; ne viri vere boni, quos, malis plurimis externis, sæpe, videmus oppressos; quique, ideo, quod, boni sint, gravibus objiciuntur aerumnis, idoneo excidant virtutum præmio: aut, contra, improbi, quæ, omnia, pro eorum voto, eveniunt prospera, impuniti evadant, quorum neutrum pateretur sanctissimi rectoris providentia benignissima; quæ, legum optimarum majestatem, in totius civitatis suæ felicitatem, sacrosanctam conservabit; &, poenis idoneis munitam.

Quumque, omnia, in hoc mundo corporeo, tanta arte, &, solertia, a summo omnium rerum conditore, sint constituta; plurima, etiam, in mentis humanæ fabrica, artificis summi ostendant benignitatem, &, sapientiam; non, pauca, simul, maneat, in, magnæ hujus civitatis, quæ, totum continet humanum

humanum genus, administratione, imperfecta, & corrigenda; quae, si, vitam, solum, praesentem spectemus, tanto, forent, Rectore, tamque benigno, & potente, indigna, prorsus, & ab omnibus, damnanda: haec, autem, omnia, si, modo, corporibus supersint animae, facile corrigi possunt; ita, ut, tota sit mundi fabrica, atque, administratio, Deo optimo maximo dignissima. Quis dubitabit, igitur, animas fore superstites; atque, totam universi mundi administrationem esse perfectissimam. Neque, levia cernimus, & in hoc rerum statu, istiusmodi consilii indicia: saepe, enim, quae, pro certo tempore, si, sola spectentur, culpanda forent; tanquam, tristia, crudelia, & injusta; quorum, omne crimen, in Deum ipsum foret conferendum; haec, si, cum iis, pensitentur, quae, necessario, & in hac vita, consequuntur; solertissimo, simul, & benignissimo, consilio, instituta inveniuntur.

Quid? quod; & quo, proprius, ad, naturae suae perfectionem, accedit mens hominis; in, aeterni temporis immensa prospiciens spatia, Deum, mundi creatorem, & rectorem, agnoscens; & terrena omnia, & caduca, despiciens; propensa, simul, voluntate, communi omnium consulens felicitati; & totum, summa caritate, & benevolentia, complectens humanum genus; si, quidem, omnia, morte, sunt delenda, eo, magis, ipsi displicebit tota mundi administratio; & omne summi rectoris consilium; & providentiae ratio. Quam, mortalium nulli, non ipsis viris optimis,

Immortalitas optimo cuique maxime exoptata; & spectata.

PARS II. quibus, saepe, haec vita est aerumnosa, &, inter
moerores, &, lacrymas, exigenda; ne dicam,
de plurimis innocentibus, praematura, &, luctuosa,
morte, deletis; sinceris liceat frui bonis, &, diutur-
nis; aut, alia, sibi, aut, suis, aut, humano ge-
neri, sperare, praeter haec brevia, &, evanida,
morte, confestim, abripienda: quorum despicien-
tiam ipsa hominum ratio commendavit; quae,
immortalia, &, aeterna, appetere, &, spirare,
iussit.

METAPHY-

METAPHYSICAE

P A R S T E R T I A.

D E

D E O.

QUAMQUAM omnis Philosophia jucunda sit, & frugifera; ejus, tamen, nulla pars feracior est, & uberior, illâ, quae, Dei cognitionem continet; quaeque dicitur THEOLOGIA NATURALIS; continens, scilicet, ea, quae, acute inventa fuere; aut, accurate disputata, a Philosophis; solis, humanae rationis, viribus, subnixis: neque, ea attingentibus, quae, Deus optimus maximus, viros, Numine suo afflatos, miris, ultra sortem humanam, indiciis, pro summa sua philanthropia, docere dignatus est. haec, enim, ipsa, imperfecta, licet, rerum praestantissimarum cognitio, non, solum, jucunda est; & viro digna; verum,

*Theologia
naturalis
quid.*

PARS III. verum, & summa praebeet, ad omnem virtutem, ad omnia honesta vitae consilia, invitamenta; & firma, simul, jacet, verae magnanimitatis, constantiae, & tranquillitatis, fundamenta.

Hujus scientiae, brevem, in usum studiosae juventutis, synopsis tradentes; praecipuos, breviter, attingemus locos, quos, copiose, tractant philosophi: primo, de quaestione, scilicet, illa, gravissima; AN, SIT DEUS: & deinde, DE ATTRIBUTIS DEI: & denique, DE DIVINIS OPERATIONIBUS.

CAPUT

I
stet
mo
re,
sum
cit
tra
ea
esse
Qui
ejus
ne,
Deo

CAPUT I.

UBI OSTENDITUR,

DEUM ESSE.

IN hac doctrina, primum vëdicat locum *In quæ-*
 quaestio, *an sit* DEUS. Ut, autem, con- *stione, an*
 stet, quæ vis huic nomini subsit; DEUM, pri- *Deus sit;*
 mo, dicimus, *naturam quandam, humano gene-*
re, multo, superiorem; mundum hunc univer-
sam, ratione, &, consilio, moderantem. Suffi-
 cit nobis haec adumbratio; accuratiorem, mox,
 tradituris, divinae naturae descriptionem; cum,
 ea exposuerimus ratiocinia; quæ, et, Deum
 esse; &, natura Dei qualis sit, ostendent.
 Quicumque, vero, mundum hunc, & præcipuas
 ejus partes, credit, naturae intelligentis ratio-
 ne, &, consilio, administrari; Deum, ille, aut,
 Deos, esse credit; utcunque, forte, de natu-
 ra,

PARS III. *ra, aut, attributis Dei, temere, aut, falso, plurima alia statuatur. Hi, enim, soli, sunt Athei, qui, mundum, rectoris sapientis consilio negant administrari; aut, in initio, fuisse constitutum.*

DEUM Deum, autem, esse, qui, mundum hunc, in
ESSE, o- initio, constituit; atque, in omni tempore, re-
stendit so- git; ostendit solertissima, mundi, atque, omni-
lers mundi um, fere, ejus partium, descriptio; quae, ita
fabrica. sunt fabricatae, ut, neque, ad usum meliores, esse potuerint; neque, ad speciem, pulchriores.

Duplex Duplicem, nos intelligimus, agendi vim esse:
agendi ge- unam; ubi, destinato consilio, speciem quandam,
nus; ex aut, formam, rebus inducere cupientes, corpora
consilio, et, movemus: alteram; ubi, de effectu, aut, forma,
ex bruta quacunque, efficienda, securi; corpora quaevis,
vi: nullo, agitur, consilio. Hac agendi ratione; nihil pulchrum, ordinatum, rebus prioribus simile, aut, utiliter confectum, sperare licet. Ex illa, facile, oriuntur omnia pulchra, ordinata, similia, atque, utilia. Neque obscura est hujus discriminis causa; cum, numero infinitae, sint figurae, & situs, deformes, et, inutiles; quas, recipere possint materiae cujusvis partes: unica, vero, est forma; unicus, fere, partium situs; in data quavis specie; pulchritudini, aut, usui, inserviens: sine arte, igitur, et, consilio, spes nulla est; ex bruta quavis vi impressa, vel, pulchra, vel, similia, vel, utilia, oriri posse. Quam, igitur, in mundo, quotidie, tot oriuntur formae pulcherri-
mae; res, simili ratione fabricatae; quarum partes innumerae, solertissimo, &, ad speciem,

*Utrius-
 que criteri-
 um; et, dis-
 criminis
 ratio.*

& ad usum, sunt constitutae: qui, haec omnia, CAP. I.
 sine divina mente, & ratione, confici potuisse
 credit; ipse, certe, mentis, & rationis, expers
 est habendus.

Hoc argumentum, qui, copiosius, velit per-
 tractare; nae, illi, tota Physiologia est percur-
 renda. summa, nos, tantum, attingemus ca-
 pita. Si quis, *corporum coelestium* immensas
 magnitudines, & impetus, certos motus, ratos-
 que ordines, cognovisset; SOLIS, praefertim,
 magnitudinem, pulchritudinemque; atque, e-
 tiam, efficientiam; quod, oriens, efficiat diem;
 diffusa, undique, luce, et, laeta, & salutare; oc-
 cidens, det locum *tenebris*, requieti aptissimis;
 quodque, idem, constantissime, efficiat *tempesta-*
tum vicissitudines anniversarias, cum summa sa-
 lute, & conservatione, animalium omnium, &
 stirpium; haec, certe, omnia, excellenti, divi-
 naque, ratione, fieri, non dubitabit.

*Corporum
 coelestium
 motus so-
 lertissime
 instituti.*

Ad TERRAM veniamus; circumfusam animali
 spirabilique natura; cui, nomen est AER; vesti-
 tam *floribus, herbis, arboribus, frugibus*; quo-
 rum omnium incredibilis multitudo, insatiabili
 varietate distinguitur. Adde, huc, NUBIUM;
 quae, Solis calore, ex vasto oceano. & paludi-
 bus, excitatae, aeris gravitate suspenduntur;
 magnitudinem, et, usum; *montium altitudines*;
vim ventorum; atque, inde natas *fontium peren-*
nitates; liquores *ammium* pellucidos, & saluta-
 res; quae, terram hanc efficiunt, laetum, co-
 piosum, et; amatum, animantibus cunctis, do-

*Terræ,
 Rerumque
 terrestri-
 um, fabri-
 ca.*

PARS IH. micilium. Nemo, haec intuens, Dei benignissimi vestigia non agnoscet.

Quam mira est eorum fabrica quae gignuntur e terra; quae, radicibus iis continentur, quae succum ex terra trahunt! quanta est eorum varietas, et, pulchritudo! quanta eorum omnium vis; ut, ex tantillis granis, *herbas, stirpes, truncos, ramos, folia, flores, & semina*, proferant; incredibili varietate distincta; et, animantium tot usibus inservientia!

Artis, et, consilij, divini, indicia, in animantibus:

Animantium, vero, quanta varietas! quanta, ad eam rem, vis, ut, in suo, quaeque, genere, permaneant! *Pastum*, autem, animantibus, large, &, copiose, natura, eum, qui, cuique aptus est, suppeditavit: ad quem capeffendum, conficiendumque; quae, in figuris, inest, animantium, et, quam solers, subtilisque, descriptio partium! quamque admirabilis fabrica membrorum! quae omnia, ita, nata sunt, atque, locata, ut, nihil eorum supervacaneum sit; nihil, ad vitam retinendam, non necessarium.

In eorum Sensibus, & Appetitibus;

Datus est animantibus, & *sensus*, & *appetitus*; ut, altero, conatum haberent, ad res salutares & utiles capeffendas; altero, fecernerent pestifera a salutaribus. Infitae sunt membris vires, ad *motus spontaneos*, mira varietate distinctos; quibus, salutaria arripiant; & pestifera repellant, aut, declinent. Hi, autem, certa lege, peraguntur; miro, &, vix, hominibus, post longas disquisitiones, cognito artificio; ita, ut, motus plurimos, in corpore excitatos, haud ipsi animanti

manenti cognitos, aut, observatos, certae excipiant sensationes: atque, vicissim, mentis decretum, de corporis parte movenda, confestim excipiant hi motus expetiti; intervenientibus, in utroque casu, motibus quibusdam, earum partium, quae, intus sunt inclusae; quos, neque mens perceperat, neque, imperaverat. Atque, haec mutua, corporis in mentem, mentisque in corpus, efficacia, pertinet, quousque utiliter pertinere possit; neque, ultra, porrigitur. Hi enim, internarum partium motus continui, unde pendet animantis vita, nobis dormientibus, aliud agentibus, aut, etiam, invitis, conservantur: neque, ullum sui sensum, in mente, excitant; qui, nempe, inutilis foret, &, molestus. Neque, nostra sponte, moveri possunt hae corporis nostri partes, quarum, motus, neutiquam nobis prodesse possit, spontaneus.

Quam provide consilio, conservantur, animantium, genera, et, eorum, quae gignuntur e terra, omnium! quae, eam seminis habent vim, ut, ex uno, aut, duobus, plura generentur. Animantes, aliae, sunt mares; aliae, faeminae; partesque corporis, ad procreandum, et, concipiendum, aptissimae; atque, corporum commiscendorum mirae libidines. Quumque, foetus eorum, quae lacte aluntur, animantium, ex utero, primum, excidit, omnis, fere, matrum cibus lactescere incipit: eaque, quae, paulo ante, nata sunt, sine magistro, duce natura, mammas appetunt; et, eorum ubertate saturantur.

Atque,

Et, Generum conservatione;

PARS III.

Atque, ut intelligamus, quam, nihil horum sit fortuitum, quam, haec omnia sint providae solertisque naturae opera; insitus est iis omnibus animantibus, quorum indiget sua soboles ope ra, tenerrimus amor; & praecipua quaedam, in iis, quae procreaverint, educandis, custodiendisque cura, ad eum, usque, finem, dum, se, ipsa possint defendere; immo, dum, possint, iis, parentes, sua opera, prodesse. Verum, ubi, neque, parentum auxilio indiget soboles; neque, possint, illi, parentes, sua opera, prodesse; aut, abest, omnino, hic amor; aut, cessat.

In, hominis, praefertim, Fabrica corporea;

Atque in Animi partibus;

Quanta, autem, existerent consilii solertissimi iudicia, si, tota foret hominis fabrica perspecta? si, corporis totius species, et, dignitas? sensuum organa subtilissime fabricata, &, aptissime locata? Quanta opera, machinata est, ad usum orationis, natura? quam aptas, quamque multarum artium ministras, dedit manus?

Veniamus ad animi partes, quarum, est aspectus illustrior; et, praecipue, ad vim *Rationis*; quae, homini, in omnia terrestria, sive, animata, sive, inanimata, dederat imperium. Hominum ratione, &, prudentia, tot artes inventae; quibus, tanta, rerum utilium, &, jucundarum, copia suppeditatur. Hominum ratio, in coelum, usque, penetrat; &, mundi pulchritudinem contemplantur: quae, certe, homini, non, a fortuna, non, a parentum consilio, aut, arte, quae nulla intervenerat, sed, a Deo sapientissimo, est profecta.

Quid

Quid memorem alias animi partes? quod, CAP. I.
 soli, fere, homini datum sit, rerum pulchritudi-
 nem, ordinem, partium convenientiam et usum,
 cernere. Quod, sentiant homines, etiam, in
 animi consiliis, in dictis, factisque, quid pul-
 chrum, et, honestum; quid deceat; quis modus.
 Quodque, animi affectus, et, agendi consilia om-
 nia, eo, magis, hominum sensui se probent;
 &, ab omnibus laudentur; quo, majorem, in
 vita, felicitatem, atque, ad plures pertinentem,
 efficere sunt idonea; etiam, ubi, hi, qui com-
 probant, &, laudant, nullam, suae utilitatis
 cujuscunque, habeant rationem.

*Et, Vi-
 ritum nobi-
 lioribus.*

Quid? quod, et, benignissimo consilio, ani-
 mi constituentur appetitiones? Natura, enim,
 non, se, solum, cuique commendavit; ve-
 rum, etiam, conjugem; sobolem; cognatos; vi-
 cinos; ciues; quos omnes, gratuita bonitate
 prosequimur; ubi, nulla extiterat dissidii causa:
 atque, boni, bonos diligunt, quasi, propinqui-
 tate, conjunctos, &, natura. Serpit, etiam,
 longius, haec hominum caritas; &, totum, ali-
 quando, complectitur humanum genus. Vincu-
 lis hisce, quae oculorum aciem fallunt, homi-
 nes, inter se, colligavit natura; &, ad coetus,
 concilia, et, civitates, instituendas, subegit;
 eosque, ad omnia praeclara vitae officia, subor-
 navit. Haec omnia, qui, fortuito evenisse, re-
 putaverit; nescio, quaenam, solertiae, consilij,
 aut, prudentiae, opera, relinquere possit.

In

PARS III.

*Diffol-
vuntur ar-
gumenta in
contrari-
am partem.*

In hac, autem, disputatione, sedulo monendum est; naturam, ratione praeditam, et, consulto operantem; pariter, in utramque partem, operari posse, ubi voluerit; efficiendo, scilicet, vel, res pulchras, uniformes, et, utiles; vel, deformes, dissimiles, et, inutiles. Immo, destituito consilio, aliquando, natura, vel solertissima, quaedam efficere studeret inculta, et, horrida; in aliis, nullum ornatum, aut, pulchritudinem, expeteret: Ex vi, tamen, bruta, nunquam efficietur quicquam, pulchrum, uniforme, aut, utiliter constitutum. Non, igitur, ea, quae, in mundo, videntur neglecta, &, inculta, justam praebent causam, cur, de provida rerum administratione, dubitemus: cum, tanto, plura solertissime constituta, mundum divina regi providentia, confirment.

Quid? quod, ea omnia, fere, in mundo; quae, ab Epicureis, ita, vitio vertebantur, ut, negarent, mundum divinitus fuisse constitutum; magis sedulis rerum spectatoribus, optime, &, solertissime, fabricata reperiantur; aut, ex ea machinatione, necessario, sequi, quae, optima est, omnino, &, solertissima: adeo, ut, haec ipsa non levia sint divinae sapientiae indicia.

*Addu-
cuntur et
ALIAE
RATIO-
NES:*

Ex his omnibus, non temerè colligimus: naturae sapientissimae, &, potentissimae, ratione, &, Numine, mundum fuisse constitutum. Non, tamen, omittenda sunt alia, in hac causa, argumenta, acutè, a Philosophis, excogitata; quibus, etiam, ad pleniorum Dei cognitionem provehimur.

Plurimae

CAP. I

Est, necessario, aliquid Primum, & Independentens.

Plurimae res nunc sunt; erga, et, in omni tempore priori, aliquand fuerat. Ratio, et, prudentia, nunc sunt, in mundo; ergo, et, fuerant, ab aeterno. Virtutes, enim, istiusmodi, verissimae, oriri non poterant; ulla earum rerum vi, quae, rationis, &, consilii, fuerant expertes. Cumque, causarum, consulto operantium, series infinita concipi non possit; sine natura quadam, prima, omnino, et, aeterna; quae, a nulla priore, fuerat effecta: colligimus, Deum independentem, a primo fuisse; eumque, summa sapientia, & potentia, praeditum; a quo, hae virtutes, ad homines, proficisci poterant.

Docent scriptores metaphysici, materiam, siue corpus, quod nullam capit virtutem, aut, perfectionem, non fuisse rem primam, per se, et, aeternam: causam, vero, consulto operantem, exegisse; a qua, figuram, et, situm, acceperit. fingatur, autem, materia aeterna, sine causa: fuerat, tamen, omnino, natura quaedam altera; a qua, motum acceperat materia; quae, ad motum, vel, quietem, est indifferens: quumque, non concipi possit motus, aut, vis impressa; quae, non, in aliquam plagam tendat; materia, vero, omnis, motus, pariter, in quaecumque plagam, ferri possit: in tanta ambiguitate, nulla movendi vis, materiae, vel naturalis, vel necessaria, reputari potest: ast, omnis, quam habet, naturae intelligentis vi fuerat impressa. fingatur, tamen, materia utcumque mota; aut, mo-

Materia non est independentens; neque, Mundus corporeus.

M

vendi

PARS III.

vendi vim, nullum, tamen, consilium, aut, prudentiam, fortita : nunquam, inde, extitisset tantus mundi ornatus.

*NOVA,
ex Physica-
rum inven-
tis, argu-
menta.*

Quid ? quod, rerum causas, qui, diligentissime, nuper, explorarunt, nova cernunt, ubique, providi consilii vestigia ; novas causas, cur, ad divinam vim, omnia moventem, sit confugiendum. Non, igitur, naturae inscitia, et, causarum ignorantia, homines, ad Deum, mundi architectum, recurrere compulerunt.

Nec, pauca sunt, in mundo, novitatis, & recentioris originis, argumenta : quae ostendunt ; neque, terram hanc, ab aeterno, fuisse, neque, in aeternum, durare posse, idoneum animantibus domicilium. Imbrium, enim, et, ventorum, vi, plurima materia, editioribus terrae partibus, quotannis, deteritur ; quae, in alveos maris defertur. Hac continua mutatione, in tempore finito quodam, altiora omnia deprimuntur ; & , humiliores lacunae replebuntur ; atque, terra tota, marinis aquis, cooperietur. Adde, huc, artium, & , scientiarum, recentiore originem ; historiarum fidem, haud, admodum, antiquam ; et, famam, de mundi recentis origine, apud omnes, fere, gentes, conservatam ; et, universalem, de Numine quodam, omnia moderante, consensum, nullis sensuum praepudiciis subnixum.

Huc,

CAP. I.

CON-
TENTIO
*duarum
sententia-
rum.*

Huc, accedat, rationum, quae hanc adstruunt sententiam, comparatio, cum iis, quae, in contrariam partem, adduci possint. Spectentur, etiam, illae angustiae, quibus implicantur hi, qui, naturae, primae, et, sapientissimae, conceptum difficilem declinantes; vel, ad mundum, per se, aeternum, et, solertissime constitutum, nulla, tamen, ratione, nullo consilio, moderante; vel, ad atomorum concursum fortuitum, confugiunt: atque, nemo cordatus non videbit, utra sententia sit viro gravi & sapienti probanda.

CAPUT

PARS III.

CAPUT II.

ATTRIBUTIS

DE I.

Attributa Dei :

UNITAS :

QUUM, satis docuisse videamur ; ab aeterno, et, per se, fuisse naturam quandam praestantissimam : ad, ejus virtutes, aut, attributa, explicanda, progredimur. Et, primo, plures fuisse istiusmodi naturas, per se, primas ; neque, ulla -suadet ratio ; neque, quidem, intelligi potest. Ubi, enim, certus est rerum numerus, causae cujusdam spontaneae, omnino, intervenit consilium ; quo, hic numerus, prae alio quovis, determinatus fuerit. *Quod, igitur, primum est, per se ; id unicum est.*

Hoc

Hoc idem ostendit ipsa mundi fabrica: cu-
 jus omnes partes, nobis cognitae, ita sunt, inter
 se, connexae, aptae, &, a se, mutuo, penden-
 tes; ut, unici artificis consilium prodere vi-
 deantur. Non, tamen, omnis sublata foret pi-
 etas, aut, religio; neque, virtutis everterentur
 fundamenta; licet, credantur plures Dii: si,
 modo, concordii, Deorum benignorum, &, pru-
 dentium, concilio, asseratur imperium, in mun-
 dum universum: quae fuit philosophorum quo-
 rundam sententia.

CAP. II.

*Polythe-
 ismus non
 omnem tol-
 lit Pieta-
 tem.*

DEUM NON ESSE CORPOREUM, ostendunt ea
 argumenta, quibus, efficitur; mentes humanas
 esse res a corpore diversas; materiamque non
 posse cogitare; aut, actionum suarum sensum
 habere.

*DEUS est
 Spiritus;*

Virtutes, sive, perfectiones, Dei, esse INFI-
 NITAS, eumque, omni vera, &, pura, perfectione,
 praeditum, concludimus; ex eo, quod, sit, om-
 nino, primus, a nullo ortus. Ubi, enim, res
 quaevis, certis, tantum, gaudet virtutibus, non,
 omnibus; aut, finito quodam perfectionum mo-
 do, &, mensura; haec, causae effectricis volun-
 tate, omnino, determinata fuisse videntur. Na-
 turam, igitur, primam, quae nullam agnoscit
 causam, omnimodas habere virtutes, omnem
 praestantiam, eamque, infinitam, merito colli-
 gimus.

Infinitus;

Deum esse naturam SIMPLICEM, partium ex-
 pertem; neque, ex rebus diversis concretam,
 aut, constatam, efficitur; ex eo, quod, sit spi-
 ritus;

Simplex;

N

ritus;

Hoc

PARS.III.

ritus; quodque, natura, omnino prima, &, independens, sit perfectissima. Non, igitur, adscititiae sunt perfectiones Dei: verum, omnes, a primo, cum natura divina, necessario connexae, &, unitae: est, igitur, etiam, IMMUTABILIS. adventitia, autem, omnia, ad defectum aliquem supplendum, accedunt.

Immutabilis.

Ens necessarium:

Naturae divinae NECESSITAS, aut, Existentia necessaria, non aliud sonat, quam, quod, Deus, omnino, primus fuerat; qui, non, ab alterius voluntate, pendebat; quodque, pro naturae suae praesentia, semper erit; neque, ulla vi, interire possit. Ex hoc, autem, attributo, quod, magis, ostendi possit, vel, Deum esse; vel, aliis gaudere perfectionibus, praeter ipsam aeternitatem, quam, ex Cartesianorum Idea, quam voluerant ab ipso ortu menti impressam, nullus video.

Immensus, et Aeternus, quo sensu.

Quum, in tempore, omnia, quae novimus, successive durare videantur; ejusque notionem quandam, aut, sensum, secum trahat omnis mentis actio, aut, passio, cujus est conscia. quamque, ea omnia corporea, inter quae versamur, spatium quoddam, aut, locum, replere videantur; ardua extitit, de natura divina, quaestio; an, successive duret; aut, cum spatio diffundatur. In contrarias abiere partes viri gravissimi. Quidam, Deum, omnemque rem cogitantem, ita simplicem censent; ut, neque cum spatio coextendi, aut, locum quemvis occupare, possint; haec, enim, sine partibus,

- vere

vere diversis, utcunque similibus, aut, cohaerentibus, concipi nequeunt. quod, ex eo, confirmant; quod, spirituum affectiones, virtutes, &, vitia, ea omnia, quae, mentis ipsius naturam attingere videntur, quaeque, nos, natura duce, tanquam mentis nostrae affectiones, percipimus; neque, per spatium quodvis diffundi, neque, per locum quemvis extensum porrigi, posse videantur. Simili, item, ratione, (quod, tamen, captum humanum superat,) censent quidam, naturam divinam; simplicem, et, immutabilem; omnia eadem, semper, unico actu, intelligentem, &, volentem; ne, vel, successive durare. Alii, contra, viri, etiam gravissimi, hanc non capientes sententiam, statuunt; durationem aeternam, esse ipsam Dei aeternitatem; ejusque immensitatem esse spatium ipsum infinitum. In difficili hac quaestione, quae, humani ingenii vires, prorsus, superat, vix, quicquam, quasi satis exploratum, possumus affirmare; praeter hoc solum; quod, quae, in omni spatio, eveniunt, Deo semper sunt, &, fuerant, percepta: quodque per omnia loca, semper possit efficere quae voluerit: vero similior videtur sententia prior; utcunque, conceptu difficilior.

Deum vocantes VIVENTEM, hoc volumus; quod, omnia intelligat, percipiat, moveat, regat, pro sua voluntate efficaci neque, alio sensu, ANIMA MUNDI dici potest. Non, enim, ex materiae motibus, Deus grato sensu afficitur,

PARS III.

citur, invitus, aut, molesto; prout, saepe, hominum mentes, a corporum suorum motibus, afficiuntur.

*Sapiens,
et, Omni-
scius;*

Deum esse SAPIENTISSIMUM, neque, caeco agere impetu, docet universi mundi solertissima fabrica; ostendit ratio, et, prudentia, qua praediti sunt homines; quam, in hominum satore, perfectiorem fuisse, est necesse. Ideae, autem, divinae, omni re externa priores; non, ab exemplari quovis externo, ortae; non, a natura superiore, excitatae, sunt; resque omnes, ad eorum exemplum confectas, adaequatè repraesentant. Ab omni aevo, igitur, res omnes, earumque affectiones, et, vires, Deo perceptae fuerant, &, comprehensae: quas, nempe omnes, in sua omnipotentia, et, infinitudine, sibi notissimis, perspexerat. neque, pati videtur omnimoda Dei perfectio, ut, censeamus, liberas, &, spontaneas, rerum, a Deo conditarum, actiones, unquam eum latuisse: aut, scientiam divinam, nova, posse, eorum, quae eveniunt, observatione, augeri. A Deo, igitur, procul amovenda omnis ignorantia, oblivio, dubitatio, conjectura, et, Error; atque, omnis, a rebus praecognitis, ad ea, quae incognita fuerant, ratiocinandi progressus.

*Praevi-
dens omni-
a, ab Ae-
terno.*

Qua, vero, ratione, liberas, etiam, actiones praevideat Deus; non facile dictu est. Stoicis placuit; perspecta omnium agentium ingenia, sive naturalia, sive acquisita; cognita omnia invitamenta, &, illecebrae, quae, ad has,

aut

aut, illas, actiones, alliciunt; una, cum subsidiis, quae agenti suppetunt; certum, praescientiae divinae, substernere fundamentum, cui innitatur; quum, haec, simul conjuncta, agentis voluntatem determinent; atque, fuerint ipsa, a Deo, determinata.

CAP. II.

VOLUNTATEM, etiam, Deo tribuimus; nostrae, remotis omnibus vitiis, aut, debilitate, et, imperfectione, similem. neque, perfecta foret natura intelligens, quae voluntate careret. Nulli, tamen, in Deo, sunt motus perturbati; humanis similes passionibus: nullus sensus molestus, aut, aegritudo: cum, natura potentissima, et, sapientissima, nulli obnoxia sit, laboris, in re expetita consequenda, defatigationi; aut, timori, ne, spe sua excidat. 2. Quamvis, in eventibus externis, praesertim, in optimo, & beatissimo, mundi statu, delectari censeatur Deus; non, tamen, inde, sit divina beatitudo incerta, precaria, aut, a rebus pendens externis: quum, hae omnes, omnisque earum status, ab ipso potentissimo pendeant. 3. Deo beatissimo, vix, quicquam, ex philautia, videri potest expetendum, quod suam augeat beatitudinem. Ex stabili, potius, benignitate; & felicitatem, cum aliis, communicandi voluntate, Deo naturali, & immutabili; profluere videntur omnia ipsius agendi consilia. 4. Quaecunque, Deo, per se, grata sunt, aut, expetenda; horum, majora, magis; & maxima quaeque, maxime, expetuntur.

*Voluntas
Dei, qualis.*

*Ipsius beatitudo non
ab externis
pendet.*

*Bonitas
Dei gratuita.*

Deum

PARS III.

*Argumen-
ta, quae,
DEUM,
docent, esse
BONUM:*

Deum esse, omnino, BONUM, et, BENIGNUM, colligimus; non, solum, ex naturali illa anticipatione, quod, soli boni sint beati; quodque, ipsa benevolentia sit máxima quaedam, beatitudinis, illi, cui, inest, causa; quae, non, aliam quamvis beatitudinis scaturiginem obfrueret; sitque, etiam, per se, laudanda; et, summa naturae cujusvis intelligentis praestantia, &, perfectio; cujus, est, in ipsa, sensus laetissimus; verum, etiam, quod, naturae praestantissimae, nullius rei, sui causa, indigae, nulla occurrere possint, in partem contrariam, invitamenta.

*Ex ipsa
Mundi fa-
brica be-
nigno con-
silio exco-
gitata:*

Quid? quod, tota mundi machinatio; omnia, quae, arte, et, consilio, fabricata sunt; benigno consilio, videntur instituta; atque, ad vitam, et, felicitatem, efficiendam, aut, conservandam, destinata: neque, quicquam, arte, &, solertia, videtur constitutum, in eum finem, ut, dolorem efficiat inutilem, aut, miseriam. Nullum est, maligni consilii, aut, machinationis invidae, aut, faevae, vestigium; quod, sub numinis maligni imperio, saepius, omnino, in mundo, aut, potius, semper, cernere licuisset. Spectetur ea mundi fabrica, quae, *Deum esse*, ostendit; quam pulchra sit! &, solers! et, benigna! quantam, earum rerum, copiam suppeditavit natura benignissima, quae, ad, vitam, commode, immo, jucunde, agendam, inserviunt! Ita, hominum; ita, animantium, omnium, sensus sunt constituti; ut, quae salutaria sunt, et,

et, utilia, ea, fere, omnia, fanis, sunt, etiam, grata; ad pestifera, autem, declinanda, sensu incitantur molesto. Omnes, a natura insiti, appetitus; ad, individui, aut, systematis, conservationem, et, felicitatem, utiles sunt; immo, necessarii. Acri quodam, decori, &, honesti, sensu; una, cum affectibus benignis, &, communibus; incitantur homines; ut, alii, aliis, prodesse velint; &, mutua praestent auxilia: laetissimo, recti, et, honesti, sensu, remunerantur hi, qui, operam, strenue, navarunt, in aliorum felicitatem; quos, etiam, gaudio, afficiunt, honestissimo, aliorum omnium laus, &, comprobatio. Qui, vero, haec deferunt officia; aut, contraria agunt; acri, puniuntur, conscientiae suae morfu, &, verberibus caecis.

Majorem, haec omnia, vim habent; quod, longe, longeque, plura videamus, in vitâ, bona, &, laeta, quam, tristia, &, lugubria: ita, ut, in vita manere, fere omnibus sit expetendum: atque, his ipsis; quibus, aliquando, e vita excedere, eligendum videtur; per plures, multo, annos, vita fuerat laeta, et, exoptabilis.

Ea, etiam, quibus, non pauci premuntur, mala, sequi, plane, videntur, ex ea machinatione, iisque naturae legibus, quae, omnino sunt necessariae, et, utilissimae. Conservari nequirent animantium corpora; si, non, ea, quae corporis fabricam laederent, ejusve compagem dissolverent, declinare, &, repellere, acri doloris

Ex, Felicitatis, in Mundo, exsuperantia:

Malorum causae variae, quae, et, ea, cum bonis, a Deo benigno, permiscenda iudicerent.

PARS III.

loris sensu monerentur, & subigerentur: si, non, sine multo labore, possint homines, necessaria, ad victum, et, amictum, comparare; neque, sine majore labore, cultior fieri possit vita: labor ipse, ad sanitatem, ad vires, tum animi, tum corporis, plurimum confert. In artibus, autem, excolendis; usus, et, meditatio, mortalia acuunt corda; &, voluptates, non, labores, sunt dicendae.

*Sensatio-
nes molef-
tae, saepe
utilissimae.*

Quis, autem, contra naturae studia, tam vehementer obduravit! ut, eos sensus nostros, licet, molestiam, quandoque, ferant, vituperet, quibus, aliorum infortunia deploramus; quibusque, ad opem aerumnosis ferendam, incitamur! Aut, eum animi morsum, aut, dolorem, quem capimus, ex, criminum nostrorum, aut, culparum, conscientia! quam, vitiorum medicinam esse, voluit benignus Deus. Immo, quis, omnem, proscribet iram, et, indignationem? quibus, nempe, ad, nos, nostrosque, et, bonos quosque, ab injuriis tuendos, incitamur; et, ad malos deprimendos; bonos, autem, ad altiores dignitates promovendos, stimulamur.

*Mors, e-
tiam, ex-
petenda.*

Quid? quod, ipsa mors, a qua, tam vehementer abhorremus, etiam necessaria videatur; si, totius systematis habeatur ratio: ut, scilicet, hi, quos, omnium vitae voluptatum satietas ceperat; aut, qui, non, bene, vivere possint; decedant iis, quibus, vita erit laetior; quique, eâ, decentius uti possint. Neque, quicquam, habet mors immatura, adeo triste, &, luctuosum,

sum,

sum, iis ipsis, qui e vita excedunt. neque, iis parum consuluisse censendus est Deus. Aufert iis, mors, vitae voluptates, quas expectabant: aut, post mortem, viris bonis, aut laetus erit sensus, aut, nullus: si, prius; quod, et, recta ratio, &, omnium gentium consensus, affirmat; multo, erunt feliciores; si, posterius; certè, non miseri. neque, breves morborum dolores id habent momenti, ut, cum diuturna sanitate, &, crebris vitae voluptatibus, compensari possint.

Quum, autem, in rerum systemate, vel optime constituto, debeant esse diversa animantium genera, superiora, &, inferiora; ut, locus sit praeclaris animi virtutibus, ubi, se exerceant: excluderentur, enim, commiseratio, beneficentia, liberalitas, fortitudo, aequanimitas, patientia, lenitas; et, officia omnia gratuita, et, immerita; quorum, sensus, longe, est, omnium, laetissimus; &, memoria jucundissima; si, nulla esset imbecillitas, nulla indigentia, nulla hominum vitia, et, errores: quumque, ad officia quaecunque honesta suscipienda; ut locus sit consilio, prudentiae, &, industriae; necesse sit, ut, leges, in rerum natura, vigeant generales; quibus cognitis, rationes suas possint homines instituere; et, ex certis actionibus, certos, sibi, polliceri effectus, &, consequentia: ex legibus, tamen, vel optime institutis, quaedam necessario oriantur mala: nullam, certe, habebunt vim ea, quae conspiciuntur, in vita, mala; ut,

Q

suadeant,

*Varia,
Naturarum
sentientium
genera, exigit
optimum
Mundi
systema.*

PARS III. *~~~~~* suadeant, mundum non fuisse a Deo bono constitutum. Enimvero, sub, Dei, vel benignissimi, imperio, mala istiusmodi evenirent. Atque, quidem, quae cernimus mala, non, in ipsa rerum machinatione, destinata videntur; tanquam, ipsius *finis proprius*: verum, ex materiei imbecillitate, inferiorum agentium errore, aut, casu, praeter naturalem intentionem, eveniunt; secundum eas leges, quae, omnino, erant utiles, &, necessariae.

Mala, bonis, saepe, inferviunt praepollentioribus; aut, cum iis, connectuntur.

Exigua, denique, est ea mundi pars, quam cernimus; eamque, pro brevi, tantum, temporis spatio. In hoc angulo, et, pro brevi hoc tempore, praevalet omnino felicitas; omnique rerum machinatio, benignum, ostendit, artificis summi, consilium. Mala cernimus plurima, etiam, in hoc aevo, magnas asferre utilitates: quod, hominum scelera, saepe, cohibeant, et, puniant; proborum virtutes exerceant, et, augeant; hominum mentes, a rebus externis, &, vilioribus voluptatibus, ad interna, &, vera, bona, convertant. Hinc, certe, fit vero simillimum; ea, etiam, mala; quorum, nullum, nunc, cernimus usum; ad, totius systematis, in partibus, forte, a nobis, remotioribus, aut, seculorum venientium, felicitatem, et, perfectionem, fuisse destinata. Ex iis, certe, neutiquam efficitur, mundi administrationem esse invidiam, aut, malignam.

Deus est optimus.

Si, igitur, Deus sit benignus, animantium omnium felicitatem appetens; major eorum felicitas,

felicitas, minore, magis erit expetenda. Ut **CAP. II.**
cunque, igitur, non pauci, haud levibus, labo-
rent, in malis; cum, Deus idem sit potentissi-
mus; concludimus; omnia, optime, in initio, fu-
isse constituta; atque, in optimo, qui fieri possit,
statu, conservari; spectato, scilicet, toto mun-
do; omnique ejus duratione.

CAPUT

CAPUT III.

D E

OPERATIONIBUS

D E I.

*Bonitas
est opera-
tionum di-
vinarum
causa.*

EX dictis, non absona videbitur sententia, quae statuit; summa sua, & pura, bonitate, permotum Deum optimum maximum, mundum hunc universum, ejusque partes, effecisse; ut, aliis, a se, rebus, vitam, perfectionem, et, felicitatem, impertiret; neque, alia quaecunque admisisset, in mundo, mala, quam, quae, huic fini videbantur necessaria; utpote, cum bono praepollentiore connexa.

*Creatio
prima et
secunda.*

Inter Dei operationes, primum occupat locum, rerum affectio, a se diversarum, quae, antea, nullae fuerant. quae, CREATIO appellatur; eaque, PRIMA. SECUNDA dicitur CRE-

ATIO,

ATIO, quae, *materiae primae induxerat formas; atque, ex materia, non, per se, idonea, species effecerat.* CAP. III.
Creatio prima videtur Dei solius esse opus.

Qualem, autem, Dei vim exigant res creatae, ut, permaneant; haud, satis, constat. an, scilicet, eadem vi *continua* egeant, qua, et, esse coeperant. an, vero, ea naturae stabilitas, ipsis, a primo, tributa fuerat; ut, durare, per se, possint; nisi, divina vi, rursus, intereant. Hoc, tamen, utrinque, omnino certum est; Deum, qui, esse, ipsis dederat, posse, et, eas, cum velit, perdere; earumque durationem omnem, Deo acceptam esse referendam.

Deum, providentia sua, mundum administrare; ex iis, fere, rationibus, colligimus, quae, Deum esse, ostendunt. Neque credibile est, naturam praestantissimam, omni sapientia, bonitate, &, potentia, ornatam; de mundo, ejusque partibus; iis, praecipue, quae ratione sunt praeditae; &, tantae felicitatis, aut, miseriae, capaces; quasque omnes, tanta arte, &, solertia, fabricaverat; securam esse posse: easque, caecae fortunae, vexandas, committere.

Quumque, nihil, Deo inscio, aut, invito, accidere possit; qui, scilicet, omnium rerum naturas, vires, mutationes, et, nexus, inter se, omnes; immo, omnia, quae fieri poterant, unico actu, perspexerat; non reputandus est Deus, more hominum, diversa, diversis temporibus, appetens, aut, decernens; primo, si

Confer-
vatio-

Dei pro-
videntiâ,
omnia re-
guntur.

Quaestio,
de decreto-
rum ordi-
ne, prae-
ciditur.

PARS III.

nem proponens; atque, deinceps, *rationes*, finem consequendi: verum, potius, simul, unico stabili decreto, eam integram omnium rerum feriem, quae sibi optima videbatur, decernens; &, efficiens. unde, omnis, de divinatorum decretorum ordine, quaestio praeciditur. Hoc, tamen, non obstante; quaedam, recte, a Deo, propter se, expeti dicuntur; quaedam, propter alia, tanquam media, aut, subsidia. Neque, ex Physica, excludendae sunt causae, quae vocantur *finales*.

Omnis, fere, quaestio est de liberis actionibus.

Qua, tamen, ratione, ad omnia pertineat providentia divina; aut, omnia determinet; ipsas, etiam, actiones rerum creaturarum vitiosas; haud, facile, ita expediri potest, ut, non, in Deum, conferatur, crimen quoddam actionum turpium. In actionibus honestis, regendis, et, determinandis, non metus est, ne, nimium Deo tribuatur; *qui, scilicet*; vel, quod, naturalem cuique dederat indolem; eamque conservet subiectam legibus quibusdam naturalibus, quae, eam vim habent, in agentia, etiam, libera, ut, ex certis causis, diversimode, eorum mutantur affectus, &, ingenium; vel, quod, certa invitamenta, certas boni, aut, mali, species, ipsis objecerat; aut, instinctu, demum, divino, supra naturae sortem, quosdam ad honesta omnia incitet; *recte, omnis honesti, &, laudabilis, censetur fons, et, origo.* Malarum, vero, actionum regimen, non, adeo, facile est expeditu. Cum, autem, eas, tantum, permittat Deus;

us; quas, perspicit, esse, in toto systemate, utiles, aut, necessarias; neque, latius evagari finat, pro sua benignissima, in omnes, voluntate: quocunque, demum, pravo affectu, incitantur ipsi homines, ad actiones malas; sanctissimo, tamen, eas, consilio, &, benignissimo, permittit Deus, in totius systematis perfectionem. in Deum, igitur, nulla turpitudine est conferenda.

Haec, autem, providentiae ratio, Deo dignior videtur, illâ, quae, Deum, a primo, plurimorum eventuum inscium statuit; semper, praesentem, vero, nova, subinde, capere consilia; prout, ipsae res, et, eventus novi, ipsi, exigere videntur.

JUSTITIA, in Deo, cum ipsa bonitate, necessario, est connexa; aut, bonitatis pars est; quae exeritur, in, legibus moralibus, omnia jubentibus honesta, et, toti systemati utilia, promulgandis; easque, validis sanctionibus munendo; quo, magis, in debito, contineantur omnes, obsequio; &, insequentem, inde, obtineant felicitatem. quoque, major, harum legum, sit, apud omnes, vis; eadem, exigit, sive justitia, sive, bonitas, ut, sine iniqua ulla, in malos, indulgentia; aut, gratia, toti systemati nocitura; irrogentur poenae legibus definitae.

Deum posse, ultra communem naturae sortem, homines plurima docere; iisque, voluntatem suam declarare; nulla est dubitandi causa: cumque, omniscium, &, benignum, fore, etiam,

*Justitia
Dei, qua-
lis.*

*Potest vo-
luntatem
suam varijs
modis de-
clarare.*

PARS III. in dictis, promissisque, veracem, facile conclu-
dimus; ex eo, quod, nec omniscius falli pos-
sit; neque, bonus fallere velit alios, ubi, illo-
rum interest, ne decipiantur.

*Ius di-
vini Do-
minij, et,
Majesta-
tis.*

Deum, jure, sibi adrogare, in res omnes,
IMPERIUM, aut, MAJESTATEM; conficitur,
ex ipsis Dei perfectionibus; sapientia, nempe,
et, bonitate, summa; quae ostendunt, hoc im-
perium, omnibus profuturum; atque, idcirco,
omnium suffragiis esse comprobandum. Utilita-
tis, autem, invitamenta, quibus, homines, ad
obsequium, moveri possunt, validissima, ex Dei
omnipotentia depetuntur; quae, omnem contu-
maciam, poenis, possit, gravissimis, coercere.
Quae, vero, rationes ostendunt, decorum esse,
omnino, et, pulchrum, ut, Deo, in omnibus,
morem geramus; &, contra, omnem contuma-
ciam, effo detestandam; depetuntur, a benefi-
ciis, in nos, collatis, innumeris, a Deo; qui
nobis, vitam dederat, &, spiritum, &, omnia.

*Deus, su-
pra natu-
rae sortem
communem,
suam pro-
dere potest
volunta-
tem.*

Quum, denique, doceat ipsa ratio; posse De-
um, si, modo, voluerit, viros, suo numinae af-
flatos, plurima docere, quae, alioquin, homines
latuissent; &, cum iis, sua communicare consi-
lia, &, proposita; eorumque ministerio, leges,
&, vitae instituta, humano generi promulgare;
quod, et, vere evenisse, narrant historici fide-
dignissimi: non, a philosophia, alienum erit,
inquirere; qua, demum, ratione, possint hi, vi-
ri afflati, apud alios, ejus rei facere fidem.

Nos

Nos, quidem, vix, alia, hoc fieri, ratione, CAP. III.
 possumus imaginari; quam, si Deus, ipsis, fu-
 turos, istiusmodi, eventus praedixerit, qui, nul-
 la hominum prudentia, aut, solertia, praesciri
 poterant: aut, ipsis det vim, miracula edendi,
 vires humanas longe superantia. MIRACULUM,
 frustra, dixeris, "opus, solâ Dei omnipotentia,
 "efficiendum:" quia, nemo, eousque, exploratas
 habet omnium rerum creaturarum vires; ut, hoc,
 aut, illud, a solo Deo esse effectum, affirmare
 possit. Hac, igitur, descriptione, sumus conten-
 ti; quod; MIRACULUM sit *opus, vires huma-
 nas longe superans; hominis, tamen, jussu, aut,
 pro ejus voluntate, editum.* Hujusmodi, enim,
 ubi eduntur, ab homine, miracula; ut, se nu-
 mine esse afflatum, fidem faciat; plane osten-
 dunt, naturam aliquam superiorem, huic rei se
 immiscere. Qualis, vero, sit ea natura poten-
 tior; an bona, et, benigna; Deus, scilicet,
 ipse; vel, jussu Dei, angelorum aliquis bono-
 rum; an, contra, Daemon aliquis invidus, &
 malitiosus; ex ipsis legibus, &, morum in-
 stitutis, promulgatis, constiterit: quae, si sancta
 sint, et, hominum felicitati consulentia; eorum
 nuncium, aut, promulgatorem, miracula patran-
 tem, merito credimus divino numine fuisse af-
 flatum. Unde, et, THEOLOGIA NATURALIS
 nos ducet, ad, REVELATAM, quae dicitur, am-
 plectendam.

*Quibus
 rationibus
 fides hujus
 fieri possit.*

F I N I S.

ERRATA.

PAG. 13. *Lin.* 26. *lege* voluntates. 15. 8. quo.
 21. 2. folis. 25. 15. *præteritam.* 26. 1. quod.
 34. *ult.* Animi. 45. *penult.* *prosequitur.* 49. 24.
 referuntur. *ib.* 20. *pastum.* 81. 10, & 11. *pre* possint
lege, mereantur. 84. *antep.* effectio.

BOOKS sold by ROBERT FOULIS,
within the College of Glasgow.

1. **M.** TULLII CICERONIS de Natura Deorum Libri tres. Accedunt *Boherii, Davisi &* aliorum insigniores Lectiones variantes & Conjecturae. at 1 s. & 6 d. bound. A few are printed on a larger Paper, at 2 s. bound.
2. PHAEDRI AUGUSTI LIBERTI, Fabularum Aesopiarum libri quinque ex editione *Petri Burmanni*, in 12mo. on a fine Paper, at 1 s. bound. in 18vo on the same Paper, at 8 d. bound, and in 18vo on small Paper, at 6 d. bound.
3. PUBLII TERENTII AFRICI Comœdiæ Sex: ex editione *Westerhoviana* recensitâ ad fidem duodecim amplius Mssorum Codicum & pluscularum optimæ notæ Editionum, in 8vo. on fine Paper at 3 s. & 6 d. bound: in 12mo courser Paper, at 1 s. & 3 d. bound; and 40 Copies are printed on a grand royal Paper, at 8 s.
4. NOVUM TESTAMENTUM GRAECUM apud *Ruddimannos*, 12mo. at 3s. & 6 d.
5. Psalmorum Davidis Paraphrasis Poetica, Auctore G. BUCHANANO, cum notis Philologicis, *Nathanis Chytræi*, &c. Et Ecphrasi *Alexandri Julii* in loca Paraphrased difficiliora. Ad finem adjiciuntur Annotationes *Thomæ Ruddimanni*, 8vo at 2. s. bound.
6. CORNELII NEPOTIS Vitæ excellentium Imperatorum, secundum Editionem castigatissimam *Van Starveren*, in locis non paucis collata editione Oxoniensi, 12mo on common Paper, in 8vo on fine Paper.
7. D. JUNII JUVENALIS, et A. PERSII FLACCI Satiræ, ex editionibus *Henninii & Casauboni*. 8vo. on fine and course Paper.
8. SOCRATIS MEMORABILIA Gr. & Lat. cum notis integris *Ernesti*, aliorumque selectis, studio *Bolton Simpson*, E theatro Sheldoniano, 8vo.

9. DE-

- 9° DEMOSTHENIS & AESCHINIS Orationes adversus Alci-
 falla legatione, Gr. & Lat. cum Scholiis Ulpiani &
Anonymi cujusdam, non antea editis. Oxonii, e
 theatro Sheldoniano. MDCCXXII.
10. CORN. NEPOTIS excellentium Imperatorum Vita: ac-
 cedunt Vita ARISTOMENIS MESSENI ex Pausania,
 Gr. & Lat. atque varia lectiones quæ in Codd. Mss.
 et opt. editionibus C. *Nepotis* occurrunt, una cum
 doctorum virorum conjecturis, et castigationibus.
11. AMINTA Favola Boscareccia di TORQUATO TASSO.
 Edizione nuova, riveduta, e corretta per L'Abbate
Antonini, Parigi. 1729.
12. TASSO'S AMINTA, a Pastoral Comedy in Italian and
 English, Second Edition.
13. *The Temper, Character, and Duty of a Minister of
 the Gospel.* A Sermon preached before the Synod of
Glasgow and Air, at Glasgow, April 7th, 1741. by
William Leschman, M. A. Minister of *Brith*. The
 second Edition. Price 6 d.
14. A CATECHISM: or, an Instruction in the Christian Re-
 lligion, by Way of Question and Answer, in three
 Parts, I. Of Religion in general, and of the Grounds
 and Reasons of the Christian Religion in Particular.
 II. Of the Articles of the Christian Faith. III. Of
 the *Laws* and Institutions of the Christian Religion.
15. Some Passages of the Life and Death of J. NEARL
 of ROCHESTER, written at his desire, on his Death-
 bed, by Gilbert Burnet, D. D. containing, more am-
 ply, their Conversations on the great Principles of Na-
 tural and Reveal'd Religion. To which is subjoined
 a further Account of his Conversion and Penitential
 Sentiments. By Robert Parsons, M. A. Chaplain to
 His THE COUNTESS DOWAGER OF ROCHESTER.

